

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Första Kammaren. N:o 21.

Lördagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Odelberg* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående tillgodogörande af kronan tillhörig vattenkraft i Göta elf vid Trollhättan.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande n:o 12, angående Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjerde, femte, sjette, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1902 åt en del tjenstemän och betjente m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ny tariff å taran för inkommande utländska varor; och

n:o 20, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition n:o 62 angående upphörande af den Stockholms stads brandförsäkringskontor förunnade frihet från afgift och kontribution; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 33, i anledning af väckt motion med förslag till jagtlag;

n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af 4 § i lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet; och

n:o 35, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående återförening af afsöndrad lägenhet med stamhemmanet.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 28, till Konungen angående ändring i tullsatserna för vissa slag af väfnader.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 20 och 21 nästlidne mars bordlagda utlåtande n:o 31, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, till lag om ändrad lydelse af 5 kap. 1 § ärfdabalken, till lag om ändring i 14 kap. jordabalken, till lag om ändring i förordningen den 4 maj 1855 angående handelsböcker och handelsräkningar, till lag om ändrad lydelse af 49 § utsökningslagen samt till lag om ändrad lydelse af 4 och 6 §§ i lagen den 6 mars 1899 om handräkning åt utländsk domstol, dels, två med föranledande af nämnda proposition väckta motioner.

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig hemställa, *att* det nu ifrågasatt varande utlåtandet föredrages punktvis, *att* det under litt. a) mom. 1 upptagna lagförslaget föredrages paragrafvis, *att* vid föredragning af första paragrafen i första lagförslaget diskussionen må röra sig om förslagen i deras helhet, *att* af lagförslagens paragrafer icke uppläsas andra än de, beträffande hvilka uppläsning begäres, *samt att*, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet lemnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de bestämmelser, hvilka blifvit med eller utan ändring af den ena eller andra kammaren godkända, föreslå sådana jemkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Herr Unger: För så vidt det är meningen, att diskussionen redan vid föredragningen af 16 kap. skall röra sig om förslagen i deras helhet, finner jag detta icke lämpligt, utan anser att det bör ske först när man kommer till 17 kap:s första paragraf.

Herr Hasselrot: Det kan ju vara temligen likgiltigt, vid hvilken paragraf principdebatten eger rum, men mig förefaller det lämpligast, att man icke *först* antager 16 kap. och *sedan* vid 17 kap. börjar diskussionen om lagförslagen i deras helhet. Det generella uttalandet kan ju försiggå lika lätt vid den ena paragrafen som vid den andra. Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad herr Hasselrot sålunda hemställt.

Punkten a).

Mom. 1.

Utskottets förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken.

16 kap.

3 §.

Herr Unger: Jag skall anhålla att få yttra några ord med anledning af de föreslagna förändringarna i 17 kap. Visserligen har jag vid föregående tillfällen angifvit min ställning till denna fråga, så att det skulle kunna anses öfverflödigt att å nyo redogöra därför; men förutom det att jag önskar fortfarande få häfda denna min ståndpunkt, är det ju åtskilliga af kammarens ledamöter, som icke förut hört striden om här ifrågavarande principer.

Jag vill då till en början upprepa, hvad jag förut framhållit, att jag anser högst olämpligt att vidtaga ändringar uti den ifrågavarande delen af rättegångsbalken innan man reformerat domstolarnes organisation och sjelfva rättegångsförfarandet. Så gingo 1734 års lagstiftare icke till väga; de började med kapitlet »om allmänna rätter och domstolar i gemen» och fortsatte med det allmänna rättegångsförfarandet, och först sedan öfvergingo de till frågan om bevisning inför rätta.

Nu är det väl helt naturligt, att frågan, huruvida en lagstiftning angående fri bevispröfning är lämplig eller icke, måste vara beroende af huru våra domstolar äro sammansatta och hurudant rättegångsförfarandet är. Jag håller då före, att det icke kan vara lämpligt att åt våra enmansdomstolar inrymma fri bevispröfning. Enmansdomstolarna hafva, såvidt jag vet, hittills icke fungerat annat än fullt tillfredsställande, men å andra sidan är uppenbart, att icke alltid förefinnas nödvändiga förutsättningar för att den ensamme domaren besitter erforderliga kvalifikationer för utöfvandet af denna fria bevispröfning. Väl har jag hört gamla och erfarna domare gerna önska denna reform, under förmenande och i känsla utaf att de finna sig fullt vuxne att påtaga sig det med en sådan reform förenade ökade ansvaret, men jag förmodar, att dessa gamla domare ändå icke glömt bort den tid, då de, såsom jemförelsevis ganska oerfarne, togo sina första steg på den juridiska banan och kanske mången gång, ensamme på ett aflägsset tingsställe, utan tillfälle att rådgöra med någon, måste afdöma vlyftiga rättstvister, från början handlagda af andra, och att det dervid medfört en viss trygghet både för dem och antagligen äfven för parterna att få lita till gällande stadgar om legal bevisning. Icke heller tror jag, att underrätterna i våra småstäder väl lämpa sig för fri bevispröfning. Vi veta alla, huru det tillgår vid utnämmande af borgmästare i småstäderna och hurusom i många af dessa rätter sitta illitterata rådmän, hvilka åtnjta

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.*

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

stadens förtroende, men äro valda utan all hänsyn till de kvalifikation-
tioner, som erfordras för den fria bevispröfningen. Vid öfverdom-
stolarne ställer sig detta gifvetvis helt annorlunda. De äro kollegiala,
väl sammansatta och väl egnade för en friare bevispröfning.

Hvad rättegångsförfarandet beträffar, blir ännu angelägnare, att
detta reformeras innan den föreslagna förändringen genomföres. Jag
behöfver blott erinra om hvad jag förut framhållit, att i de dom-
sagor, hvarest sammanträden hållas och målen uppskjutas från ett
sammanträde till ett annat samt ofta från det andra till det tredje
o. s. v., ofta händer, att vid det sammanträde, då målet slutligen
skall afgöras, sitter en ny domare, hvilken ej haft tillfälle att per-
sonligen se och höra vare sig parter eller vittnen, men som nu
måste afgöra målet med fri bevispröfning endast med ledning af
hvad han kan inhemta af protokollerna. Nu säges, att detta just
är hvad våra öfverdomstolar få göra, nemligen gå endast efter proto-
kollerna. Sant, men här finnas, såsom jag förut påpekat, helt andra
förutsättningar för utöfvande af fri bevispröfning, ehuru visserligen
ett annat rättegångsförfarande äfven vid öfverdomstolarne i vissa
fall blefve erforderligt för behörigt utöfvande af sådan pröfning.

Den man, hvilken, då nya lagberedningen började arbeta på en
ändring af processrätten, framför andra med lif och själ egnade sig
åt det värfvet, förbisåg icke, att man borde göra början med reform-
er af domstolsorganisationen och rättegångsförfarandet, och om
han nu varit vid styret, hade säkerligen icke en sådan lag, som den
nu föreliggande, framkommit utan dessa nämnda förutsättningar.

Nu har vid ett föregående tillfälle med en viss kategorisk öfver-
lägsenhet dekreterats, att dessa anmärkningar äro alldeles obefogade
och sakna hvarje skäl för sig, och jag och de med mig liktänkande
hafva erhållit undervisning om att här icke vore fråga om några
subjektiva tycken, utan endast att det sunda förnuftet skulle få göra
sig gällande. Ja, det förstås, men vi veta också, att det sunda för-
nuftet hos olika individer dock är subjektivt och gör sig, efter olika
begåfning, olika gällande.

Nu kan man med skäl fråga sig om anledningen till den ifver,
hvarmed detta förslag för tredje gången förelägges Riksdagen, då
det från regeringsbänken förklarats, att den praxis, som utbildat sig,
är god och tillfredsställande. Jo, säger man, denna praxis har icke
stöd af lag. Ja, mina herrar, derom äro åsigterna delade. Vid
ärendets granskning i högsta domstolen uttalade en ledamot, att denna
domstolspraxis har sitt stöd i lagen. Jag för min del tror, att, då
vi nu lefva under en god och förståndig praxis, man icke bör genom
nya lagar komma densamma att vackla, helst uttrycken i det nu
föreliggande lagförslaget ej förefalla så synnerligen lyckligt valda.
Men, säger man, detta är icke samma förslag, som förelåg år 1897.
Första paragrafen i 1897 års förslag hade följande lydelse:

»I rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarför med hänsyn till
allt, som i målet förekommit, öfvertygande skäl pröfvas föreligga.
Är angående verkan af visst slag af bevis särskildt i lag stadgadt,
lände det till efterrättelse.»

Första paragrafen i nu föreliggande förslag lyder så här:

»Då dom skall fällas, öfverväger rätten alla skäl och omständigheter, som till stöd för parternas uppgifter förekommit, och pröfve på grund deraf hvad i målet bör hållas för sant.»

Dessa stadganden äro visserligen till form och ordalag olika, men, så vidt jag kan finna, utan någon olikhet i sakligt afseende. Och så hänvisar man till 29 §, hvilken säger:

»Två vittnen vare om det, hvori de sammanstämma, fullt bevis, der ej omständigheter förekomma, som förringa tillförlitligheten af deras berättelse.»

Man måste något förvåna sig öfver, sedan man läst första paragrafen om den fria bevispröfningen, att nu få höra, det två vittnen skola under vissa förhållanden ovilkorligen vara fullt bevis. Huruvida detta gör saken bättre, vill jag lemna derhän, och jag betvivlar, att förslaget vunnit derpå eller att många röster fångas genom detta tillägg. *Min* röst har åtminstone icke vunnits dermed. Af högsta domstolens ledamöter hafva ock justitieråden Carlson, Westring och Grefberg hemställt, att, »då ifrågavarande stadgande icke syntes lemna någon verklig ledning för lagtillämpningen, men af detsamma skulle kunna dragas slutsatser, genom hvilka krafvet på bevisning komme att ställas allt för högt, stadgandet måtte uteslutas.» Dervid har regeringen icke fäst något afseende. Af detta stadgande om två vittnen såsom fullt bevis skulle ju möjligtvis den slutsatsen kunna dragas, att *ett* vittne, om än efter domarens uppfattning aldrig så trovärdigt, icke kan vara fullt bevis; åtminstone gör detta stadgande saken ganska tvifvelaktig.

Till yttermera visso och för att så mycket säkrare få förslaget igenom har lagutskottet nu ifrågasatt en utvidgning af nämndens befogenhet. Nu skall det heta: »När dom å häradssting fällas skall, underrättade häradshöfding nämnden om saken och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. Äro af nämnd minst tre fjerdedelar från häradshöfding skiljaktiga och om en mening ense; gälle den mening, och svare de, som derom sig förenat, för dom sin. Eljest stånde vid det, som häradshöfding rättvist pröfvat.»

För min del kan jag icke anse lämpligt, att, när fri bevispröfning skall införas, man af häradsrätten vill bilda en kollegial domstol på basis af den gamla nämnden, hvartill ju detta skulle blifva första steget, såvida man icke åsyftar att på den vägen komma fram till juryn, men skulle *detta* vara syftmålet, då tror jag, att åtminstone Första Kammarans ledamöter icke vilja vara med längre. Det förefaller mig som om detta reformförslag icke just skulle vara egnadt att öka sympatierna för förslaget i dess helhet.

Emot förslaget talar ännu ett skäl, ett *nytt* skäl, i fall herrarne möjligtvis funnit de andra vara gamla. Vi hafva ju nu mera fått en lagberedning och dermed i utsigt stäldt att komma ifrån detta oupphörliga lappande med nya klutar på gammalt kläde samt en gång få emotse genomförda och med hvarandra sammanhängande lagförslag, hvilka hafva de förutsättningar, som erfordras för sådana förändringar, som man nu ifrågasatt, så att man icke skulle behöfva,

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

såsom nu, göra början med att, utan vidare, klifva midt upp i rätttegångsbalken med sina reformförslag.

Jag tror icke, att det går för sig i längden att på den gamla grunden uppföra nya moderna våningar och friluftsutbyggen, grunden förmår icke uppbära dem och huset ramlar måhända till sist, grusande den rättssäkerhet, som sedan 1734 varit en väsentligt bidragande orsak till borgerlig trygghet och trefnad inom vårt samhälle.

Med dessa åsikter torde det icke förvåna, att jag äfven nu, om än jag tror mig i denna fråga känna stämningen inom kammaren, likväl känner mig manad att yrka afslag å förslagen till ändringar af 17 kap. rättegångsbalken.

Herr Afzelius: Det fans åtskilligt i den sista talarens yttlande, som jag kan biträda, särskildt hans framhållande af det olämpliga uti partiella reformer på processrättens område i allmänhet; sådana kunna i sjelfva verket aldrig skapa något fullt homogent. Men i afseende å det slut, hvartill han kom, skiljer jag mig från honom.

Jag tror, att den föreslagna reformen icke har den vidd, han syntes vilja tillägga den. Hvad innebär väl denna reform? Jo, säger man, den ger oss den fria bevispröfningen. Hvad förstås med fri bevispröfning? Med det ordet kan man beteckna kärnpunkten af det moderna reformprogrammet på detta område. Det innebär, att formalism, förkonstling och onatur i processen skola aflägsnas och efterträdas af enkelhet, sanning och naturlighet. Är det nu detta reformprogram, som här är realiseradt?

För att närmare fatta hvad som innehålles i detta program, bör det betraktas mot bakgrunden af dess motsats, hvad man plär kalla den legala bevisningsteorien. Denna ordning går så långt tillbaka som till det romerska kejsardömet's sista tid; det var då den kom till. Den satte till sin uppgift att fullständigt klafbinda domaren vid pröfningen af hvad skulle gälla såsom bevisadt. Man mistrode domaren och med skäl. Man vågade icke gifva honom någon större frihet i detta fall; man saknade förtroende till hans goda vilja, man fruktade att han skulle missbruka friheten. Så blef bevispröfningen förvandlad till en enkel aritmetisk operation. Man bestämde i lag: »detta är fullt bevis, detta är half bevisning, detta är fjerdedels bevisning» o. s. v.; sedan behöfde man ju endast summiera, addera och subtrahera; så sade det sig sjelft när bevisning fans, och när icke, när den räckte till och icke räckte till. Fans det legalt full bevisning, skulle domaren döma, fans det icke full bevisning, fick han icke döma.

Vår gällande lag har intagit samma ståndpunkt, ehuru med det förstånd och den moderation, som 1734 års lagstiftare iakttago gent emot tidens strömningar, för hvilka de dock naturligtvis icke kunde vara okänsliga. Så fick man denna bevisregel: två vittnen äro fullt bevis deri de sammanstämma. Ett vittne är icke fullt bevis, derpå

får man icke döma; liknelser och omständigheter eller s. k. indicier äro icke heller fullt bevis och på sådana får man icke döma.

När man nu på detta sätt vill aritmetiskt bestämma bevisningens värde, så är det klart, att man icke kan använda alla möjliga bevismedel. Osäkra bevismedel äro omöjliga att taxera; man må gå så långt ner som helst på bråkets skala, kan man icke på förhand taxera dem och säga: så och så mycket äro de värda. Hvad blir då följden? Jo, man nödgas utesluta och ställa lika med noll alla bevisningsmedel, hvilka äro i någon större mån tvifvelaktiga. Detta har sin viktigaste tillämpning på det vanligaste bevismedlet: vittnen. Vittnena indelas i två klasser, goda vittnen och dåliga vittnen, i jäfviga och ojäfviga, såsom det heter. Det ena duger och har sin bestämda beviskraft, det andra har ingen beviskraft alls.

Hvad gör nu den fria bevispröfningen med detta system? Den drager ett streck öfver allt sammans. Den säger: det är en omöjlig och hopplös uppgift denna att söka göra bevispröfningen till en aritmetisk operation. Det är omöjligt att på förhand taxera alla bevismedel, som kunna förekomma, och gifva dem den valör, de verkligen besitta. Går man så till väga, gör man något, som är till stor skada för rättslifvet; man befäster ett svalg emellan den formella rätten, den som kan göras gällande vid domstolarna, och den verkliga, den materiella rätten. Man tvingar rättskipningen till den mest tröstlösa inkompetensförklaring. Domaren får uttala såsom rätt hvad han sjelf inser icke vara det. Rätten finnes, men bevisningen brister. »*Non deficit jus sed probatio.*» Den fria bevispröfningen stryker nu ett streck öfver den aritmetiska taxeringen; bevisen få gälla hvad de kunna.

Men sedan den gjort detta, kan den äfven göra någonting annat. Då man icke längre är tvungen att tillmäta ett bevismedel ett visst värde, så kan man säga: »släpp då fram *alla* bevis, alla upplysningar, äfven de, som kunna vara tvifvelaktiga. Under vissa förhållanden och i visst sammanhang kunna dessa upplysningar, de må i och för sig vara än så tvifvelaktiga, likväl bidraga till spridande af ljus och klarhet i saken. Det finnes ingen källa så grumlig, att man icke kan ur densamma destillera fram en droppe klart vatten.»

Med den fria bevispröfningen följer sålunda något, som jag med ett kort uttryck skulle vilja beteckna såsom den fria *bevisföringen*, friheten att föra hvilka bevis som helst.

Är nu detta hvad förslaget gifver? Till en del; det gifver bevispröfningen fri. Detta är icke någon nyhet, det sunda förståndet har sedan länge i praxis brutit de skrankor, som 1734 års lag satte. Det är väl bekant, att man i praxis ej känner sig bunden af dessa stränga regler; till och med i de svåraste brottmål har man sett en fällande dom grundas endast på indicier. Detta är således ingenting nytt. Bevispröfningens frihet erkännes ej uttryckligen i förslaget, såsom den föregående talaren också antydde; men detta är icke heller af nöden. Ty finnas icke några regler, som binda domaren, så är naturligtvis friheten den enda lagen, sunda förståndet det enda

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

rättesnöret; domaren följer samma metod som hvarje annan meniska, som går att bilda sig en bestämd öfvertygelse i en viktig sak. Den föregående talaren yttrade sig om den 29 §. Den är af följande lydelse: »två vittnen vare om det, hvari de sammanstämman, fullt bevis, der ej omständigheter förekomma, som förringa tillförlitligheten af deras berättelse.»

Jag får säga, att jag mycket beklagar, att en sådan paragraf ansetts behöflig i det föreliggande lagförslaget. Jag frågar Er, mine herrar, finnes det någon här, som, i händelse två fullt trovärdiga, klara vittnen intygade en sak och ingenting i målet strede deremot eller förringade deras egen trovärdighet, skulle tveka att säga: detta är styrkt? Det tror jag icke. Och skulle det finnas någon domare, som verkligen behöfde en sådan fingervisning, så säger jag: den mannen har misstagit sig om sin kallelse; han skulle sitta annorstädes än i domaresätet. Men jag gifver den föregående talaren rätt deruti, att denna bestämmelse är icke blott onödig, utan äfven vilseledande, ty man kan draga den slutsatsen, att när lagen behöfver säga detta: två vittnen äro fullt bevis, derest intet förekommer, som förringar tillförlitligheten af deras utsago, har man då ej skäl att fråga: nå, ett vittne, kan det vara fullt bevis? Och om något, äfven det obetydligaste, förekommer mot hvad de två intyga, är det då slut med beviset? Mine herrar, vi skola icke tro, att i verkligheten fallen förekomma i sådan renhet, att det finnes endast en strömning i bevisen. Nej, det vanliga är, att det är konkurrerande strömningar; bevisning fins för och emot; huru skall man göra då?

Jag betraktar denna paragraf som ett ledsamt arf från den gamla tiden, men jag hoppas, att den svenska domarens klokhet skall bestå profvet och han icke falla offer för den frestelse, som ligger i en sådan bestämmelse.

Vi hafva sålunda fått pröfningens frihet, men bevisföringens frihet, hafva vi fått den? Nej! Den föregående talaren har rätt uti att, vill man kasta in i processen alla möjliga bevismedel, äfven de tvifvelaktiga, får man ändra domstolarne och rättegångsförfarandet högst väsentligt. De duga icke. Vi kunna icke — för att använda samma bild som nyss — begagna de grumliga källorna, ty vi hafva icke destillationsmetoden. Tryggheten mot de faror han framhöll ligger deruti, att rättegångsordningen fortfarande såsom hittills håller de mest tvifvelaktiga bevismedlen borta. Vi hafva fortfarande vittnesjäfven kvar, om än något reducerade. Detta är som sig bör. Med en partiel reform var annat icke möjligt. Förslaget har icke velat flyga högre än vingarne buro. Häri ligger tryggheten.

Jag tror därför, att man om reformen väl kan säga, att den icke är stor, icke vidtgående. För min del får jag säga, att jag önskar, att den hade kunnat vara större. Men hvad man deremot icke kan påstå om reformen är, att den är farlig.

Jag yrkar bifall till paragrafen.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, godkändes den föreliggande paragrafen.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

4 och 9 §§.

Godkändes.

17 kap.

1 §.

Herr Unger: På grund af hvad jag förut anfört i denna sak, ber jag att få yrka afslag å 1 §.

Medan jag har ordet vill jag ock med anledning af justitierådet Afzelii yttrande säga, att jag anser verkligen, att han målat den legala bevis teorien i väl starka färger. Man är icke så klaf-bunden, som han tycktes vilja göra gällande; domstolarne hafva dock, äfven nu, pröfningsrätt angående kraft och verkan af före-bragt bevisning, såsom t. ex. då det talas om att domaren skall utleta, hvari vittnena »sammanstämman eller dem i omständigheterna skiljer åt», och sedan »pröfva hvad verkan deras vittnesbörd ega kan»; och än mera angående förekomna liknelser och omständigheter, och jag har icke heller hört talas om fjerdedels bevisning o. d.

Vidare yttrade den högt ärade talaren, att då denna bestäm-melse tillkom, var den berättigad; det skedde då af misstroende mot domarekåren, »och detta med rätta». Jag lemna derhän, huru-vida detta verkligen var förhållandet; men hade så varit, synes man väl äfven nu böra misstro domarekåren och behålla den legala be-visningen, ty domstolarne äro sammansatta hufvudsakligen på samma sätt nu som år 1734.

Slutligen talade han ock något om den fria bevisföringen. Jag vet icke annat, än att vi hafva sådan redan nu.

Jag yrkar, som sagdt, afslag å den föredragna paragrafen.

Herr Afzelius: Den ärade talaren gjorde sig skyldig till ett missförstånd af mina ord, som jag icke gerna vill låta göra sig gällande hos andra. När jag talade om den legala bevisningsteorien, talade jag icke om dess tillämpning i Sverige och i 1734 års lag — tvärtom sade jag, att med vanligt förstånd och vanlig moderation hade denna lag intagit ställning till densamma — utan jag talade om denna teori, sådan den infördes under den romerska kejsartiden, och jag framhöll att den då framkallades af ett misstroende mot domarne, som var fullt berättigadt, ett misstroende, som dock icke rigtade sig mot domarens förstånd, utan mot deras moral.

Herr Trygger: 1 § har fått en formulering, som sannolikt icke tillfredsställer många. Emellertid skall jag icke yrka åter-remiss; jag vill endast be att få till protokollet betona, att jag har den uppfattningen af paragrafens mening, att hvad som står i

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts).

paragrafen om »skäl och omständigheter, som till stöd för parternas uppgifter förekommit», icke har någon särskild betydelse derhän, att bevis-tema i rättegången skulle vara parternas påståenden och icke, såsom torde vara det rigtiga, de fakta, som äro omedelbart relevanta för den ifrågavarande rättstvisten.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af paragrafen vara med öfvervägande ja besvarad.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

Herr Afzelius: Den anmärkning, jag har att framställa, kan måhända synas herrarne nog obetydlig; men då det gäller en förändring i den del af vår allmänna lag, som praktiskt taget är den viktigaste och äfven den, som oftast komme till användning, anser jag det angeläget, att deri icke får insmyga sig något uttryck, som är origtigt.

Det heter i denna paragraf: »I brottmål ege rätten, med hänsyn till hvad i öfrigt förekommit i målet och till målets beskaffenhet, pröfva, hvilken verkan såsom bevis må tilläggas parts erkännande.» Det är således fråga om att pröfva beviskraften af partens erkännande i målet, — hvilken verkan jag skall tillägga detta. Förmodligen förutsättes — ehuru det icke omtalas — att man skall taga hänsyn till erkännandet sjelft, sättet, på hvilket det framkommer; men *här* uttryckligen säges det, att man skall taga hänsyn till hvad i öfrigt förekommit i målet och slutligen »till målets beskaffenhet». Jag frågar dem af Eder, mine herrar, som icke äro lärda, d. v. s. dem, som icke äro jurister: begripa herrarne detta, begripa herrarne huru det går till att pröfva ett erkännande »med hänsyn till målets beskaffenhet»? Hvad hafva dessa två saker med hvarandra att göra?

Hvarpå beror erkännandets beviskraft? Den beror derpå, att ingen gerna ljuger till sin egen nackdel, att det icke finnes någon rimlig anledning till att en anklagad skulle säga något, som ådroge honom en menlig påföljd, straff, om han icke drefves dertill af samvets-skäl eller därför att det icke vore värdt att neka. Detta är den allmänna grunden, hvarför jag tror på ett erkännande. Huru skulle nu målets beskaffenhet kunna ha betydelse för tillämpningen af denna allmänna grund? Jo, naturligtvis så, att ju svårare påföljd han ådrager sig genom att erkänna, desto lättare skulle jag tro honom, — således ju gröfre brottmålet är, desto lättare skulle jag tro erkännandet

vara sant. Men förhållandet är naturligtvis rakt motsatt; meningen är den motsatta. Hvad är det man syftar på? En helt annan sak. Domaren skall vid utredningen i gröfre brottmål förfara med större noggrannhet; han skall anställa undersökningar och kontraprof och känna sig för på alla sätt; detta är genom en förordning af 1820 uttryckligen föreskrifvet. Följden blir därför den, att domaren genom ransakningen erhåller ett mycket större *material* för att pröfva, huruvida erkännandet verkligen håller streck, än han får i små brottmål. Uttrycket »hvad i öfrigt förekommit i målet» blir *till sin innebörd* mycket rikare i sådana mål än i små brottmål. Detta är hela saken, om man rätt förstår den. Detta uttryck »och till målets beskaffenhet», hvilket tillkommit i den allra sista upplagan af förslaget, är således fullkomligt onödigt och kan derjemte verka missledande. Jag hemställer för ty, att paragrafen måtte godkännas med uteslutande af dessa ord: »och till målets beskaffenhet».

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Herr Hasselrot: I motsats mot den föregående talaren skall jag be att få yrka bifall till paragrafen oförändrad. Det ligger i sakens natur — och det erkände han också — att man icke får gifva samma vitsord åt ett enkelt erkännande i ett groft brottmål som i en mindre förseelse; man får icke fästa samma afseende vid ett erkännande i fråga om rån eller mord som i fråga om förseelse mot velocipedreglementet eller dylikt. Detta är anledningen till att dessa ord tillkommit. Det är icke blott hvad i målet förekommit, som domstolen skall taga hänsyn till, utan äfven till målets beskaffenhet; och jag är öfvertygad, att ingen domare skall misstaga sig om paragrafens mening. Jag anser det icke blott behöfligt, utan alldeles nödvändigt, att domstolen tager hänsyn icke endast till hvad i målet förekommit, utan också till målets beskaffenhet, då han skall pröfva verkan af ett erkännande. Jag tror således, att tillägget är fullt riktigt och att det icke kan misstydas.

Herr Annerstedt: På sätt den förste talaren redan antydt, har den lydelse, som ifrågavarande paragraf erhållit, tillkommit sedan det till högsta domstolen remitterade förslaget återkommit med domstolens anmärkningar, och det är just med hänsyn till de vid denna paragraf inom högsta domstolen framställda anmärkningar, som den nya redaktionen blifvit vald.

Ett af justitieråden yttrade sig i fråga om denna paragraf på följande sätt: »Brottets beskaffenhet är af betydelse så till vida, att anspråken på fullständighet i undersökningen måste ställas väsentligen lägre i mål angående obetydliga förseelser än i mål angående grofva brott, och att i följd häraf, under i öfrigt lika förhållanden, erkännandet i ena fallet kan medföra den verkan, att undersökningen afslutas, i andra fallet icke.» Och att så verkligen är förhållandet, torde icke någon vare sig jurist eller icke jurist i kammaren vilja betvifla; ty det är en känd sak, att vid obetydliga och ringa brottmål nöjer sig domstolen med att helt enkelt taga erkännandet af förbrytelsen för godt. Om herrarne granska förhållandena t. ex. vid

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

Stockholms rådstufvurätt, så befinnes, att i ganska många brottmål det anses fullt tillräckligt, att ett skriftligt erkännande förelegat. Men det är också känt, att i grofva brottmål är detta icke tillräckligt, utan der måste undersökning företagas, tills målet blifvit, så vidt ske kan, fullständigt upplyst. Jag tror icke, att den valda redaktionen kan erhålla den betydelse, som den förste talaren velat deri inlägga, utan den synes mig tillräckligt tydligt angifva det förhållande, som vid lagförslagets granskning i högsta domstolen antyddes.

På dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till den föredragna paragrafen oförändrad.

Herr Afzelius: Hvad som här af ett par talare blifvit anfördt är naturligtvis på intet sätt stridande mot hvad jag sagt. Särskildt det af den siste talaren upplästa yttrandet från högsta domstolen är dermed fullkomligt konformt och det utmynnade just i ett yrkande sådant jag nyss gjort. Det är intet tvifvel om, att i små brottmål afstannar undersökningen förr än i stora brottmål. Det är fullkomligt missledande att i det anförda yttrandet lägga in något annat; men icke är det *verkan af erkännandet*, som influeras af den saken, utan sjelfva *processinstruktionen*, som blir fullständigare i de senare målen och därför ger större material vid pröfningen.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i oförändradt skick, dels ock af herr *Afzelius*, att paragrafen skulle godkännas med uteslutande af orden »och till målets beskaffenhet».

Härefter gjordes propositioner jemlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens godkännande utan ändring vara med öfvervägande ja besvarad.

5—10 §§.

Godkändes.

11 §.

Herr Afzelius: Den anmärkning, som jag har att göra, gäller andra stycket i denna paragraf, der det heter: »Gör part mot vittne annat jäf» (än att vittnet är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende) »och förekommer anledning att jäfvet är lagligen grundadt, ändå att det ej kan strax fulltygas; pröfve rätten, om vittnet må genast höras eller med förhöret skall anstå till annan dag, och förelägge rätten den part, som gjort jäfvet, att det styrka, der vittnet blifvit strax hördt, å viss dag och, der med förhöret skall anstå, å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits, vid äfventyr att vidare rådrom för sådant ändamål ej medgifves».

Fallet är således detta: en part kommer med sitt vittne och vill höra det vid rätten. Motparten säger: detta vittne är jäfvigt, det har del i saken, det kan vänta nytta eller skada deraf. Naturligtvis kan man icke begära, att den part som vill jäfva vittnet, skall vara beredd att stante pede bevisa detta; ty han vet icke, hvilka skola komma såsom vittnen, och kan därför icke hafva sin bevisning i beredskap. Huru skall man då bete sig? Efter nu gällande lag med den legala bevispröfningen hör man naturligtvis vittnet; om det sedan befinnes jäfvigt, drar man endast ett streck öfver vittnet och säger: det är ett svart får, det räknas icke. Den saken är enkel. Men med den fria bevispröfningen är sådant omöjligt; allt, som kommer in i processen, måste då utföra den verkan det kan; man kan icke helt enkelt stryka bort det. Derför måste vi — deri ligger just sjelfva tryggheten vid reformen — *hålla borta* från rättsgången allt, som är i högre grad tvifvelaktigt. Derför hafva vi jäfven, icke för att sedermera stryka öfver det jäfviga vittnet, utan för att hålla det borta, aldrig släppa fram det. Derför ligger också mycken vikt uppå att, om ett vittne verkligen är jäfvigt, man icke af brist på ögonblickligt bevis hör det genast. Meningen med denna paragraf har för den skull varit, att, om sannolika skäl förekomma för att ett vittne är jäfvigt, man skall låta vara med förhöret och gifva den part, som vill jäfva vittnet, tid att bevisa jäfvet. Genom den ändring, som gjorts af lagutskottet vid ett föregående tillfälle — jag tror det var 1893 — kommer nu denna tanke alldeles icke fram. Det ligger nära till hands, att en ifrig, sanningssökande domare säger: »jag älskar icke dessa skrankor, jag vill höra detta vittne. Jag har i det afseendet en fullkomligt fri pröfningsrätt.» Så höres vittnet; och när jäfvet sedan styrkes, kommer beviset för sent. Detta är icke rätt, icke öfverensstämmande med förslagets grunder.

Derför anhåller jag, herr talman, om återremiss för att få paragrafen omredigerad på ett sätt, som bättre än nu angifver det syfte, som skall uttryckas. Den redaktion, jag tänkt mig, skulle vara följande: *Gör part mot vittne annat jäf, men kan det icke strax styrka, pröfve rätten med afseende å de skäl, som för jäfvet anförts, huruvida vittnet må genast höras eller om med förhöret skall anstå till annan dag; och förelägge rätten, derest med förhöret skall anstå, den part, som gjort jäfvet, att å den dag, till hvilken förhöret uppskjutits, styrka jäfvet, vid äfventyr att vidare rådrum för sådant ändamål ej medgifves.* Derigenom blir framhållet, att hvad domaren skall taga hänsyn till vid pröfningen, är skälen för jäfvet. Är det endast lösa anmärkningar, som framställas, hör han vittnet utan vidare, men om verkliga skäl synas föreligga, bör han uppskjuta förhöret.

Herr statsrådet Westring: Jag måste gifva den föregående talaren rätt deruti, att från principiell synpunkt borde det vara så, att med förhör af vittne skulle anstå, tills frågan om dess jäfvighet hunnit blifva pröfvad. Detta var också föreslaget i det af nya lag-

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rätttegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

beredningen utarbetade förslaget till lag om bevisning. Emellertid ansåg lagutskottet, när detta förslag år 1893 af Riksdagen behandlades, att sagda bestämmelse skulle föranleda onödig tidsutdräkt och mången gång komma att innebära en obillighet mot vittnena och den part, som inkallat dem. Lagutskottet återopade jemväl, att enligt nu gällande lag vittnesförhör kunde få ega rum innan framställt jäf pröfvades, med rätt för domstolen att sedermera pröfva vittnesmålets verkan såsom bevis. På dessa skäl ändrade lagutskottet paragrafen till öfverensstämmelse med den lydelse, som den nu fått, och detta förslag antogs då af Första Kammaren.

Jag tror ej heller, att någon större fara kan vara förbunden med att gifva stadgandet den föreslagna lydelsen. Det heter i paragrafen, att rätten skall pröfva, om vittnet bör genast höras eller om med förhöret skall anstå. Deruti ligger, enligt mitt förmenande, tydlig anvisning för domaren att verkställa just en sådan pröfning, som den föregående talaren synes med sitt ändringsförslag hafva afsett. Meningen är naturligtvis, att domaren icke skall tillåta att vittnet höres, derest det finnes sådan jäfsanledning mot vittnet, att det är fara för mened eller andra viktiga omständigheter göra det önskligt, att vittnet icke höres förr än det blifvit utredt, huruvida jäf föreligger eller icke. — Det har emellertid vidare anförts, att derest ett jäfvadt vittne höres och jäfvet sedan gillas, finnes vittnesmålet i alla fall i protokollet, och med den fria bevispröfningen kommer det ovilkorligen att inverka på målets utgång. Härtill vill jag erinra, att i den förevarande paragrafen intagits detta stadgande: »Finnes, sedan vittne blifvit hört, att det var jäfvigt, pröfve rätten, då dom i målet fälles, hvad afseende må å vittnets utsago fästas.» Här ligger ju också en bestämd anvisning, huru domaren i förevarande hänseende skall förfara. Stadgandet lär nemligen innebära, att så snart omständigheterna äro sådana, att någon anledning till tvekan förefinnes, domstolen har att lemna det jäfvade vittnets utsago utan afseende. Detta lärer sålunda blifva regeln, om ock, det måste jag medgifva, ett sådant vittnesmål emellanåt kommer att åtminstone i någon mån influera på bevispröfningen.

På grund af hvad jag nu anför, tror jag icke, att det vore farligt att antaga paragrafen enligt den föreliggande lydelsen. Emellertid ser jag intet hinder för att den af den föregående talaren föreslagna lydelsen också kan accepteras.

Herr Hasselrot: Såsom herr statsrådet Westring påpekat, gifver sista punkten i denna paragraf anledning att antaga, det man icke skall absolut ogilla eller underlåta att fästa hvarje afseende vid ett vittnesmål, afgifvet af ett vittne, som sedan jäfvats, utan domaren har rätt att fästa det afseende dervid, som skäligt synes. I denna bestämmelse ligger också en anledning till att ett vittne, som är jäfvigt, icke höres, om sådant skäligen kan förhindras. Man bör icke — och, så vidt jag förstår, är det ej heller meningen — höra vittne, mot hvilket finnes skälig anledning till jäf, för att icke på obehörigt sätt bereda bevisförmån åt den, som återopat vittnet. Då

emellertid den förste talarens formulering synes mig mera distinkt och mera träffa målet, än den formulering, som förefinnes i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag, instämmer jag i yrkandet om återremiss

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen, att derunder endast yrkats, att nu förevarande paragraf
skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkän-
nande samt vidare på densammas återförvisning; och förklarades den
senare propositionen vara med ja besvarad.

12 §.

Godkändes.

13 §.

Herr statsrådet Westring: I denna paragraf har lagutskottet
gjort en ändring i Kongl. Maj:ts förslag, mot hvilken ändring jag
skall anhålla att få göra några erinringar.

Paragrafen handlar om de fall, i hvilka vittnen ega undandraga
sig att yppa hvad de hafva sig bekant. Och det tillägg, som lag-
utskottet har gjort, är så lydande: »Utan parts medgifvande må
ej heller någon höras såsom vittne om hvad parten för honom i för-
troende och mellan fyra ögon omtalat, der ej fråga är om ärekränk-
ning.» Detta stadgande är hemtadt från kongl. brefvet af den 24
april 1754, hvilket ursprungligen synes vara utfärdadt för ett speciellt
mål, men sedermera ansetts böra tillämpas såsom en allmän regel,
dock endast i brottmål. Då i de föregående förslagen detta äldre
stadgande icke upptagits, är anledningen dertill naturligtvis den, att
man icke velat utesluta detta medel att få fram sanningen, och det
synes ganska viktigt, att ett sådant uteslutande ej eger rum. Det
är icke alls sällsynt, att man i rättegångar åberopar ett s. k. erkän-
nande utom rätta, och det utgör ganska ofta ett godt bevismedel.
Det har vid föregående diskussion här i kammaren åberopats, att
sådant erkännande, särskildt i barnuppfostringsmål, der det är svårt
att få bevis, ofta är det enda bevisningsdatum man har. Om man
skall utesluta dylika yttranden från att få framföras af vittnen, bör
det åtminstone förekomma afgörande betänkligheter mot att de få
komma fram. Finnes det nu verkligen sådana betänkligheter?

Lagutskottet åberopar, att det ofta kan inträffa, att en person
kommer i behof att rörande någon sin civila eller kriminella ange-
lägenhet förtro sig åt en vän eller yrkesmessig rådgifvare utan att
vilja anlita denne att föra talan i rättegång eller att deri biträda;
och anser lagutskottet, att sådant bör få ske utan risk att hvad i
detta ändamål i förtroende och mellan fyra ögon meddelas, skall
komma att genom ett eventuellt vittnesmål offentliggöras. Härom
vill jag först anmärka, att, om det verkligen är fråga om ett med-
delande i förtroende, det väl endast är ringa anledning att befara,

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

att ett vittnesförhör om ett dylikt samtal skall förekomma, ty har den, som mottagit förtroendet, verkligen bevarat det såsom sådant, lär det väl icke ofta inträffa, att motparten får någon reda på den saken. Vidare är det att märka, att det redan i paragrafen, sådan den utaf Kongl. Maj:t föreslagits, är stadgadt, att den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, ej må utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt. Med detta stadgande synes det, som man skulle hafva gått tillräckligt långt i beredande af skydd för enskilda förtroenden. Situationen skall ju vara den, att parten ljuger inför domstolen, ty annars finnes det ju intet behof af att det förtroliga yttrandet kommer fram. Parten ljuger, och det är för att motbevisa honom, som ett dylikt yttrande åberopas. Är det verkligen något skäl att hafva misskund med en part, som icke talar sanning inför domstolen? Man måste försöka att bryta med den gamla satsen *prima regula juris est negare* och med styrka inskräpa för parterna, att deras ovilkorliga pligt i främsta rummet är att tala sanning. Det synes mig, att ett stadgande i denna riktning skulle vara att uppmuntra motsatsen.

Lagutskottet säger vidare, att det finnes ingen fara för, att detta stadgande skall blifva missbrukadt, enär vittnet har att under edens förpligtelse förklara, att han icke vet något annat än det som blifvit honom sagdt i förtroende. Emellertid visar erfarenheten ganska bestämdt, att det i förevarande afseende nu gällande stadgandet missbrukas på det sättet, att det begagnas såsom svepskäl af den, som vill undandraga sig att vittna, oförmånligt eller förmånligt, allt efter som hans ställning är till den part det gäller. Man ger på detta sätt vittnena ett slags anledning att undandraga sig vittnespligten, utan att samvetet allt för mycket behöfver slå dem.

Slutligen ber jag få påpeka, att den affattning, som gifvits stadgandet, i hvarje fall icke torde vara fullt korrekt. Det heter nemligen, att stadgandet skall gälla »der ej fråga är om ärekränkning», d. v. s. då fråga är om ärekränkning, skall vittnespligt föreligga. Detta tillägg har tillkommit för att bemöta en invändning, som gjordes emot detta förslag här i kammaren i ett tidigare skede, den invändningen nemligen, att det skulle blifva ett godt tillfälle för en bakdantare att ostraffadt gå omkring och sprida sin ärekränkning, om han endast till alla dem, som finge del af det ärekränkande yttrandet, förklarade, att det skedde i förtroende. Man har sålunda velat undvika, att, när det åtalade brottet består i en ärekränkning, som just begåtts genom ett yttrande, lemnadt i förtroende, den, hvilken fått förtroendet, icke skall vara behörig eller skyldig att afgifva vittnesmål. Stadgandet har emellertid, såsom det lyder, en vida mer omfattande portée. Det skulle nemligen medföra, att om en person är tilltalad för ärekränkning, och han före eller under rättegången för någon i förtroende erkänt att han verkligen gjort sig skyldig till detta brott, så skall den som fått förtroendet äfven i ett sådant fall vara pligtig att vittna. Ja, häremot är naturligtvis ifrån min ståndpunkt icke något att anmärka, men alldeles oförklar-

ligt är det, hvarför ärekränkingsbrott skulle åtnjuta en sådan förmånsrätt framför andra brott. Hvarför skall vittnespligt föreligga, om någon utom rätten i förtroende erkänt, att han gjort sig skyldig till ärekränkning, då den icke skulle föreligga, om någon på enahanda sätt erkänt, att han begått mord, dråp, stöld etc.? Jemväl vill jag fästa uppmärksamheten derå, att det vill synas, som om sista punkten i paragrafen skulle blifva alldeles öfverflödig, i fall det föreslagna tillägget införes.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Redan lagkomitén i dess första förslag till ändring i rättegångsbalken förordade afskaffandet af bestämmelsen i det nämnda brefvet af 1754, och de sedermera uppgjorda förslagen hafva alla intagit samma ståndpunkt. Det synes mig icke vara lämpligt, om man nu, då man antager ett friare system i afseende å bevisningen, skulle icke blott bibehålla detta gamla och omoderna stadgande, utan äfven utsträcka det, så att det komme att gälla icke allenast, såsom nu, i brottmål, utan äfven i tvistemål. Förslag, väsentligen öfverensstämmande med det som nu af lagutskottet gjorts, hafva också förelagat vid båda de tillfällen, då bevisningslagen förut varit föremål för kammarens pröfning, 1893 och 1897. Vid båda dessa tillfällen har kammaren emellertid afslagit dessa yrkanden och bifallit paragrafen i det skick, som Kongl. Maj:t föreslagit. Det är således att hoppas, att kammaren nu bibehåller den ståndpunkt, som kammaren vid två föregående tillfällen intagit i denna fråga.

Herr Hasselrot: Den ärade talaren framhöll såsom en grundsats, hvilken skulle vara grundläggande för uppfattningen af denna lag, att lagstiftningen icke borde utesluta någonting, som kan befordra sanningens uppdragande; och detta är ju alldeles riktigt — i regel.

Denna paragraf afser dock just att göra undantag från denna allmänna regel. Här stadgas i Kongl. Maj:ts förslag, att läkare eller prest icke behöfver vittna om något, som han på grund af sin tjänst får sig bekant. Lagstiftningen har sålunda redan slopat grundsatsen i denna del och har jemväl tillagt, att hvad man i förtroende omtalat för sin juridiske rådgifvare och sitt biträde i rättegången, derom får icke vittnas. Det kan derför här endast vara fråga om huru långt undantagen böra gå.

Lagutskottet har nu vidgat Kongl. Maj:ts förslag derhän, att vittnesmål icke blott icke skola behöfva afläggas om hvad man sagt till en prest, en läkare eller en advokat, utan att man äfven skall slippa vittna om hvad en person anförtrött en vän, då förtroendet är gifvet mellan fyra ögon.

Jag vill särskildt fästa uppmärksamheten på att vi ju icke ega ett legaliseradt advokatstånd, och att man sålunda icke kan finna en formulering, hvarigenom advokaten likställes med presten och läkaren. Om man sålunda vänder sig till en advokat och anförtror honom sin sak, så slipper advokaten att vittna, om han biträder i rättegången, men gör han icke detta sjelf, utan öfverlemnar detta åt en kamrat eller åt ett sitt underordnade biträde, då

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

är han skyldig att vittna om hvad han i förtroende fått veta. Detta är sålunda en brist hos den sista punkten i paragrafen enligt Kongl. Maj:ts förslag. Denna brist har lagutskottet trott sig böra afhjelpa genom den allmänna bestämmelsen, att man icke skulle behöfva vittna om hvad man fått höra i förtroende mellan fyra ögon. Det står ock i det gamla kongl. bref, som ligger till grund för detta stadgande, att all förtrolig sammanlefnad och vänskap skulle förstöras, om man skulle vara skyldig att tala om hvad man på detta sätt fått höra.

Det förhåller sig nog icke så, som den förste ärade talaren sade, att det är svårt för motparten att hitta på ett dylikt vittne, ty oftast har han väl reda på att ett vänskapligt förhållande råder mellan hans vederdeloman och en viss annan person, hvilken han då kan åberopa som vittne. Denne komme då att till skada för sin vän tala om hvad han vet.

Samme ärade talare menade äfven, att, med utskottets formulering af paragrafen, den sista punkten skulle vara öfverflödig. Nej, det är den icke, ty den behöfves just för det fall af ärekränkning, som han omnämnde. Jag tänker nu icke på den, som gått och tisslat och tasslat om att en annan person har begått en förbrytelse, utan på den, som erkänt för en person, att han har gjort sig skyldig till ett ärekränkingsbrott. Är denne person mitt biträde i rättegången, så får han enligt sista punkten i paragrafen ej yppa hvad som blifvit honom härom anförtrödt. Denna sista punkt är jemväl behöfelig för det fall, att två advokater arbeta tillsammans, och erkännandet gjorts inför dem båda. Erkännandet har ju då ej skett mellan fyra ögon, men rättegångsbiträdet bör väl ändock vara befriadt från att vittna om hvad på sådant sätt blifvit honom anförtrödt.

Den sista punkten är därför ingalunda obehöfliggjord genom tillskjutandet af den bestämmelse, lagutskottet föreslagit. Jag erkänner dock, att formuleringen kunde varit bättre och att den inskjutna punkten och den sista punkten kunnat arbetas bättre tillsammans. Jag har särskildt i går sett ett alternativt förslag, som fördelaktigare och lämpligare uttrycker hvad lagutskottet här har menat.

Under sådana förhållanden skall jag, på det att lagutskottet måtte få tillfälle att omformulera paragrafen, tillåta mig att yrka återremiss.

Herr Trygger: Med afseende å de sista orden »der ej fråga är om ärekränkning» har lagutskottets ordförande redan erkänt, att den anmärkning, som statsrådet Westring gjorde, var berättigad, och man torde sålunda kunna hysa förhoppning om att denna punkt blir omredigerad, ty den duger tydligen icke, sådan den nu blifvit föreslagen.

Hvad åter angår sjelfva frågan, om ett vittne skall vara befriadt från att yppa hvad det fått veta i förtroende, kan jag icke instämma i hvad statsrådet Westring gjorde gällande, att man bör

upphäffa hvarje stadgande i en dylik rigtning, men å andra sidan tror jag, att lagutskottet har gått för långt. Jag anser, att det rigtiga är att bibehålla den bestämmelse, vi för närvarande hafva. Vi hafva icke känt något behof af en dylik inskränkning i vittnespligten med afseende å civila mål, och vid sådant förhållande kan jag icke finna, hvarför vi skola göra någon inskränkning med afseende å dem. Hvad återigen beträffar brottmål, hafva vi redan denna inskränkning, och, enligt min mening, är den der väl berättigad. Statens intresse att straffa brottslingen är dock icke större än det intresse, som staten har deri, att icke all förtrolig sammanlefnad menniskor emellan upphör. Särskildt när man kommer in på det kriminella området, är det som förtroendet kommer mest i fråga och är berättigadt.

I samband härmed vill jag säga, att det föreslagna undantaget beträffande ärekränkning, äfven om det skulle vara formelt riktigt, synes mig vara oberättigadt och olämpligt, ty huru ofta är man icke af en eller annan anledning rent af tvungen att under förtroendets insegel uttala sig om andra personer. Man är kanske icke säker på sin sak, men man anser sig dock böra gå till en god vän och tala om saken i förtroende för honom, utan tanke på att vilja göra sig skyldig till någon som helst ärekränkning, blott för att lemna en nödvändig erinran, för att förekomma en hotande skada för den, till hvilken man vänder sig. Mig synes, att ett sådant förtroende skall vara skyddadt lika väl som något annat. Häremot kan man nu invända, att man på det sättet kunde gå till Per och Pål och hundratals personer och gifva dem ett dylikt förtroende. Nå väl, derpå vill jag svara: hvad man sagt till en massa menniskor mellan fyra ögon i s. k. förtroende, det är intet förtroende. Det första vittnet och möjligen äfven det andra må man väl kunna befria från vittnespligt i kraft af undantagsstadgandet, om man har bestämmelsen sådan den för närvarande är. Men om sedan det tredje, fjärde och femte vittnet komma och åberopa samma bestämmelse, då måste domaren säga, att det icke längre är något förtroende, utan att det är ett utspridande under sken af förtroende af en ärekränkande uppgift. Äfven om därför ej undantag göres för ärekränkning, är jag öfvertygad om att man i alla sådana fall, der man har behof af vittnesmål beträffande ärekränkning, icke skulle behöfva sakna vittnen.

Jag skulle således vilja hafva en bestämmelse med det innehåll, att uti brottmål skall gälla hvad som för närvarande gäller, eller att i dylika mål hvad som är sagdt mellan fyra ögon mellan parten och tredje man ej utan partens medgifvande får omtalas inför rätten. För att lagutskottet måtte få tillfälle att formulera om stadgandet i denna rigtning, i fall så skulle blifva kammarens beslut, hemställer jag om återremiss.

Herr Leman: Öfverallt i utlandet, der det finnes ett legaliseradt advokatstånd, är det föreskrifvet, att en advokat icke eger rätt att yppa hvad som anförtrotts honom. Han faller alltid der

*Lagföreslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts)*

under samma kategori som läkare och prest här i Sverige, och å honom tillämpas stadgandet derom, att »är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjänst eller annan befattning får sig bekant, må han ej om sådant höras såsom vittne».

Här i Sverige finnes emellertid, som bekant, intet legaliseradt advokatstånd. Då 1734 års lag skrefs och äfven då 1754 års bref utkom, var det ytterst få, som befattade sig med advokatverksamhet, men på senare tider har det dock, som känt är, framträdt en hel del rättsbildade advokater. Dessa sluta sig ofta tillsammans två, tre à fyra, och då kan det vara af vigt, att lagen fäster afseende vid det af lagutskottets ordförande redan anmärkta fall, att nemligen om en person hänvänder sig till en advokat och redogör för en viss sak, men den advokat, som mottagit detta meddelande, icke själf har tillfälle att föra partens talan uti rättegången, utan öfverlemnar denna åt en af sina kolleger, så skulle, med hänsyn till den föreslagna lydelsen af nu föredragna paragraf, den advokat, som mottagit partens meddelande, kunna tvingas att såsom vittne yppa detsamma. Ett sådant tvång tyckes mig emellertid strida mot hvarje sund och sann känsla. Lika väl som man i allmänhet icke tvingar en person att uppenbara något om en släkting, torde man icke böra tvinga någon att uppenbara hvad som är honom anförtrödt.

Det synes mig ock vara af vigt, att befrielse från vittnespligt må stadgas ej endast i brottmål, utan äfven i civilmål. Uti ett brottmål kan ju förseelsen ofta vara obetydlig nog, och straffet bestå uti helt små böter, som medföra ringa förlust för den, som blifvit tilltalad. Uti civilmål återigen kan ju ofta en hel förmögenhet stå på spel. Mig synes därför lämpligast vara, att det stadgades, att man skall vara skyldig att vittna om allt, hvarom man icke genom partens meddelanden fått kännedom, men deremot icke om hvad man så att säga på artificiell väg fått kännedom om genom att parten i förtroende kommit och meddelat sin sak.

Man tänke sig t. ex., att en person går till en vän, till hvilken han hyser förtroende, och meddelar honom sin ekonomiska ställning samt begär att af honom få ett råd. Vännen, åt hvilken han förtrott sig, ger honom det begärda rådet och gifver honom på hans begäran löfte att icke yppa hvad som blifvit anförtrödt. En tredje person har emellertid utspanat, att de begge omnämnda personerna samtalat, och han kallar den, som fått förtroendet, till vittne. Det måste då för denne vara ytterst obehagligt att af lagen blifva tvingad att, om jag så får säga, förråda hvad en annan person har anförtrött honom. Jag tror ock, att det är med god moral och med goda seder bäst passande att icke älägga en person att yppa hvad han fått veta i förtroende, och det är på denna grund som jag, i likhet med lagutskottets ordförande, yrkar på återremiss, endast i syfte att få redaktionen något ändrad.

Herr Annerstedt: Vid de två föregående tillfällen, då denna fråga debatterats i denna kammare, har af diskussionen tydligen framgått, att

det af lagutskottet här föreslagna stadgandet å ena sidan är förenadt med åtskilliga olägenheter, men att det å andra sidan skulle medföra fördel. Det gäller då att afgöra, hvilkendera måste betraktas såsom öfvervägande. Efter min uppfattning äro olägenheterna af stadgandet vida större än de fördelar, som deraf kunna hemtas, nemligen under förutsättning att de regler, som äro upptagna i Kongl. Maj:ts förslag till denna paragraf, blifva gillade och antagna; ty genom dessa bestämmelser är, på sätt som från statsrådsbänken framhållits, skydd gifvet för de förtroenden, som meddelas, då en person hos sakkunnig behöfver inhemta råd och upplysningar. Den siste talaren har visserligen framhållit ett särskildt fall, då man skulle önska, att den sista punkten i paragrafen hade en något annorlunda lydelse. Det torde väl dock kunna antagas, — hvilket jag för min del icke anser vara omöjligt — att man vid domstolarna kommer att tolka denna bestämmelse på ett sådant sätt, att om en part till den ene delegaren uti en advokatfirma anförtrott sin sak, men den andre delegaren i firman uppträder i rättegången, båda äro befriade från vittnespligt. Men blir detta uttryckt på ett lämpligt sätt, så vore det en komplettering af paragrafen, sådan den affattats i det kongl. förslaget, hvilken icke är annat än nyttig.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Hvad deremot beträffar andra meddelanden i förtroende, synes man genom att införa ett dylikt stadgande i många fall allt för mycket inskränka det bevismaterial, och detta ett ganska pålitligt bevismaterial, som står till domstolarnes förfogande. De inskränkningar i afseende å framförandet af bevismaterial, som i lag äro stadgade, gå ju — åtminstone hufvudsakligen — ut från den synpunkten, att de framlagda bevisen böra vara af den beskaffenhet, att det med vår nuvarande domstolsorganisation icke skall vara allt för svårt för domarna att utröna, hvilken sanning som uti dessa bevis verkligen innehålles. I förevarande fall torde detta i allmänhet icke vara förenadt med någon särskild svårighet. Den vittnesutsaga, som deri afgifves, är, kan man säga, fullkomligt lika god som vittnesutsagor i andra fall. Och den synpunkt, som här blifvit framhållen, nemligen att den, som erhållit förtroendet, skulle känna det svårt att få lof att omtala om en vän hvad han vet i frågan, torde väl icke spela en så stor roll, att man för den skull skall beröfva domstolen ett godt och tillförlitligt bevismaterial. Det kan ju alltid mången gång vara pinsamt, äfven om man icke fått veta saken i förtroende, att nödgas såsom vittne omtala något inför rätten om en person, till hvilken man står i nära förbindelse. Men detta medför ju i andra fall icke någon inskränkning i vittnesplikten, och då synes det icke heller i detta fall böra göra det.

Under dessa förhållanden vågar jag yrka bifall till den föredragna paragrafen, sådan den lyder i det kongl. förslaget.

Herr Afzelius: Denna punkt hör ju otvifvelaktigt till dem, inför hvilka man ställer sig i någon mån tveksam. Den är en sådan

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

der konfliktpunkt mellan olika intressen, processintresset och sam-
lifsintresset.

Så mycket står väl utom all tvist, att den formulering, lag-
utskottet här har gifvit paragrafen, icke är hållbar; förbehållet i
afseende å ärekränkning innefattar ju, så vidt jag kan förstå, en
uppenbart felaktig redaktion, så att i hvarje fall bör paragrafen af
detta formella skäl återremitteras.

Hvad deremot beträffar sjelfva hufvudfrågan, huruvida ett privat
förtroende i allmänhet skall respekteras på ett sådant sätt, att dom-
stolen icke kan fordra att det yppas, så tror jag, att detta är att
gå för långt, och att en sådan vidsträckt bestämmelse är olämplig.
Det finnes icke något säkert märke på hvad som är förtroende
eller hvad som icke är förtroende. Det kongl. förslaget ståndpunkt
och lagberedningens gamla ståndpunkt är den, att det gifves vissa
yrken, vissa ställningar i samhället, som äro af den beskaffenhet,
att medborgaren bör kunna gå till deras innehafvare och tala om
sina angelägenheter utan att behöfva befara, att det omtalade yppas.
Med afseende å personer i denna ställning faller förtroendet af sig
sjelf utan allt förbehåll, tystnadspligten också af sig sjelf.

Såsom herr Leman redan påpekat, innehar en advokat i allmänhet
icke denna ställning; han går icke in under befrielsen att tala, om
det icke varit fråga om rättegång. Detta finner man för strängt,
men hjälpes detta genom utskottets förslag? Jag tror det icke.
Glömmmer en klient, som talat om någon sin angelägenhet utom rätte-
gång, att påpeka, att meddelandet sker i förtroende, kan advokaten
tvingas att i vittnesmål upplysa om allt hvad han vet; endast om
han uttryckligen förbehållit, att meddelandet skett i förtroende, är
advokaten befriad från vittnespligt. Det rätta skulle naturligtvis
vara att i lagen göra sjelfva ställningen sådan, att en advokat icke
får yppa hvad han vet, vare sig förbehåll skett om förtroende
eller icke.

För en enskild person åter, som fått mottaga ett sådant der
meddelande, måste det blifva ytterst pinsamt att afgöra: var det
»förtroende» eller var det icke »förtroende»? Han känner sannings-
pligten djupt, han känner pligten att befordra det orätta till behörig
näpst; får han då dertill vara behjelpig genom att tala om hvad
den eller den sagt: var det förtroende eller var det icke för-
troende — så måste den enskilde fråga sig, och det måste för honom
ofta nog blifva ytterst penibelt att afgöra den frågan.

Det ligger också en stor fara i detta allmänna undantag. En
part kan nemligen, då han vet, att han har en sjuk sak, och tillika
vet, att den eller den personen har *någon* kännedom om ett eller
annat, som kan ligga honom emot, gå till den personen och säga:
»jag skall tala om för dig en sak». Måhända svarar den andre:
»det der visste jag förut». Men likväl blir det nu ett förtroende; och
med god vilja å ömse sidor kan på det sättet ett besvärligt vittne
tystas. En hvar domare vet, huru bestämmelsen i 1754 års bref gifvit
anledning till ständiga dispyter, om ett meddelande skett i förtroende
eller ej.

Jag kan därför icke vara med om att denna gamla 1754 års förordning går igen. Den är utdömd, enhälligt af den gamla lagkomitén, enhälligt af den gamla lagberedningen, enhälligt af den nya lagberedningen i dess principbetänkande och enhälligt af lagberedningen vid detta förslags affattande. Jag tror då verkligen, att man måste erkänna, att frågan har blifvit tillräckligt pröfvad.

A andra sidan erkänner jag dock villigt, att det kongl. förslaget affattning är för trång, särskildt med hänseende till hvad herr Leman här framhållit. Det har under tidernas lopp växt upp en ställning i samhället, hvilken man icke kände 1754, hvilken ännu icke är legaliserad, nemligen advokatens. Man har icke tagit hänsyn till advokatens grannliga värf, såsom partens sjelfskrifne förtroendemän i vidare mån, än om han är anlitad att föra hans talan i rättegång eller dervid biträda. Detta är dock äfven efter min mening för litet; man bör ställa det så, att en person alltid må kunna gå till en advokat och tala om en angelägenhet, utan att denne må kunna tvingas att derom vittna. Jag har varit med om fall, då advokater hafva tvungits fram att vittna, trots enständiga protester. Derför skulle jag i likhet med den siste ärade talaren gerna önska, att lagutskottet dervidlag kunde finna en modus, som helt och hållet bortsåge från frågan om »förtroende» eller icke »förtroende», men som berättigade personer, hvilka hafva till yrke att biträda parter vid rättegångar, att förtiga hvad de fått sig meddeladt. Detta, att hafva till yrke att biträda parter vid rättegångar, träffar ju alltid in på advokater, och genom en sådan bestämmelse skulle således hela denna klass vara skyddad. Detta skulle vara en ordning, som, så vidt jag kan förstå, från alla synpunkter borde vara tillfredsställande.

På detta skäl, herr talman, men icke på några andra, förenar jag mig om yrkandet på återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att under öfverläggningen yrkats, dels att kammaren skulle godkänna 13 § af Kongl. Maj:ts förslag i ämnet, dels ock, att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes proposition på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag samt vidare propositioner i enlighet med nämnda båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens återförvisning vara med öfvervägande ja besvarad.

14—16 §§.

Godkändes.

17 §.

Herr Trygger: Herrarne torde hafva sig bekant, att nu gällande rätt stadgar, att, då flere vittnen skola höras vid ett rättegångstillfälle, de skola höras hvar för sig, så att intetdera vittnet vet, hvad det andra vittnar. Enligt sin lydelse går detta stadgande

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

alldeles tydligt ut derpå, att, då ett vittne aflägger sitt vittnesmål, de öfriga skola vara ute. Men stadgandet har i praxis tillämpats så, att ett vittne, som redan aflagt sitt vittnesmål, sedermera får vara inne, under det att de följande vittnena aflägga sina vittnesmål. Denna praxis har nu fastslagits i denna paragraf, der det heter: »Ej bör under förhör med vittne vara tillstådes annat vittne, som *senare* skall höras.»

Nu kan man fråga: hvilken är grunden till att 1734 års lag kräfver, att, när ett vittne höres, de andra skola vara ute? Jo, grunden är uppenbarligen den, att, om ett vittnesmål skulle gifva anledning dertill, vittnena böra genast konfronteras mot hvarandra, och för att denna konfrontation skall kunna gifva ett riktigt resultat, d. v. s. för att man skall kunna få fram sanningen, är det af stor vikt, att det ena vittnet icke vet hvad det andra sagt, utan att domaren kan med ledning af vittnesförhöret ställa frågor till de särskilda vittnena och på det sättet få fram sanningen. Emellertid har nu gällande praxis, såsom nyss nämndes, alldeles förvanskadt detta stadgande.

Detta är likväl icke så betänkligt med nu gällande rätt, därför att vittnesjäfven der äro så många. Men enligt det kongl. förslaget hafva några af dessa jäf tagits bort, och följaktligen kommer det hädanefter att inträffa, att personer såsom ojäfviga få höras såsom vittnen, ehuru de enligt nu gällande rätt varit jäfviga och såsom sådana i någon mån misstänkta för att kanske icke alltid hålla sig till sanningen. I samma mån man upphäfver vittnesjäfven, i samma mån måste man se till, att man har medel att tvinga fram sanningen ur vittnet så fullständigt som möjligt. Ju mera misstänkt den person är, hvilken höres såsom vittne, desto kraftigare bör man söka att behandla honom, så att man vinner möjlighet att säkert skilja mellan sanning och osanning i hans vittnesberättelse. Ett särdeles verksamt medel härvidlag är just att, när flere vittnen höras, konfrontera dessa, och för att denna konfrontation skall gifva ett godt resultat, är det, så vidt jag förstår, af mycket stor vikt, att det ena vittnet icke vet hvad det andra sagt. För att nå detta mål fordras det emellertid en bestämmelse i nyss nämnda rigtning, och man kan enligt min åsigt alldeles icke vara nöjd med bestämmelsen i det kongl. förslaget, att under förhör med ett vittne ej får vara tillstådes annat vittne, som *senare* skall höras. Man bör i stället hafva en bestämmelse, liknande den i nu gällande rätt befintliga.

Nu kunde man visserligen säga: Ni har rätt, men det är en tillfällighet, att vittnen höras vid samma rättegångstillfälle; höras de vid olika rättegångstillfällen, kan man ej hindra ett vittne, som skall höras vid ett senare tillfälle, att förut taga del af protokollet från ett tidigare rättegångstillfälle och på detta sätt få kännedom om hvad som då sagts. Ja, detta är en olägenhet, men därför att man ej kan undgå en olägenhet i ett fall, följer icke, att man skall taga den med i de fall, der den verkligen kan undvikas. Och ifrågasvarande olägenhet kan man undvika i afseende å vittnen, som höras vid samma rättegångstillfälle. Då kan man gifvetvis anställa en

verklig konfrontation, derest efter vittnesförhörets slut vittnesmålen befinnas stå i strid mot hvarandra.

På grund af hvad jag nu anfört, anhåller jag, att § 17 måtte återremitteras till lagutskottet för att omarbetas i öfverensstämmelse med den tanke, jag nu uttalat.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Herr Hasselrot: Jag har svårt att fatta vinsten af ett sådant tillvägagångssätt, som den siste ärade talaren förordade.

Om ett vittne blifvit hört, så har ju domstolen fört dess vittnesmål till protokollet och sålunda konstaterat dettas innehåll. Det är naturligtvis mycket viktigt, att de senare vittnena icke få höra hvad ifrågavarande vittne säger för att icke derigenom få ledning för sina vittnesberättelser, i den händelse konfrontation skulle blifva nödvändig. Men om senare vittnen säga någonting, som strider mot hvad föregående vittnen berättat, så kan jag ej se, att den omständigheten kan på minsta vis inverka på möjligheten att få fram sanningen, att det förut afhörda vittnet, hvars utsago redan införts i protokollet, är närvarande vid förhöret med dessa senare vittnen. Ty om de senare vittnenas berättelser komma att strida mot de föregående, så att konfrontation mellan vittnena behöfver ske, så kan sådan ske omedelbart sedan de senare vittnena hörts. Under sådana förhållanden kan jag icke inse vinsten af att ett vittne aflägsnas, medan de öfriga vittnena höras, ty vittnena få ju ej falla hvarandra i talet, och om det ena vittnet hör det andra vittnets berättelse eller ej, kan det ej derigenom ändra sin egen utsaga. Det första vittnets utsaga finnes ju i protokollet; strida nu de andra vittnesmålen deremot, så må konfrontation ega rum, och vittnena höras mot hvarandra, såsom i andra punkten af paragrafen säges.

Jag anser, att det hittills varande vanliga förfaringssättet är tillfredsställande samt att icke någon ändring bör göras.

Herr Trygger: Ja, jag får säga, att lagutskottets högt ärade ordförande tyckes icke hafva begripit mig, och jag erkänner, att jag icke begriper honom. Men att den konfrontation, hvarom jag talade, icke är okänd för 1734 års lag, torde framgå af rättegångsbalkens 17 kap. 20 §, der det heter: »Äro vittnens utsagor mörka eller stridiga; då må vittnen af domaren till förhör ställas emot hvarannan, att sanningen dermed utleta.» Och jag förmodar, att det vid fri bevispröfning är af en alldeles särskild betydelse att, när flera vittnen finnas, kunna få klart för sig, hvilket vittne man skall tro och hvilket man icke skall tro. Den omständigheten alltså, att ett vittne redan afgifvit sin berättelse och att denna blifvit justerad, kan väl ej hafva någon vikt för denna konfrontation. Lagutskottets ordförande sade, att vittnet sagt hvad det visste, och att detta nu är konstateradt. Ja, men när man står inför ett korsförhör, är det ej sagdt, att man håller på hvad man förut berättat. Det kan allt hända, att det blir modifikation. Om man läser en engelsk process, der dessa förhör äro synnerligen skarpa och der parternas advokater sköta förhöret, finner man, att äfven de största statsmän, hvilka ju

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

icke äro ovana att uppträda offentligt, inför en dylik korseld komma till korta. Advokaterna taga ur dem hvarenda smula, som de hafva att berätta, och långt mera än de sagt i sin första berättelse. Denna konfrontation, denna behandling af vittnena, är således alldeles nödvändig med fri bevispröfning. Ty hädanefter blir det icke nog att räkna, att man har ojäfviga vittnet A och ojäfviga vittnet B, d. v. s. två ojäfviga vittnen, som läst upp samma lexa, utan man måste vara beredd att noggrant undersöka vittnenas berättelser och fråga sig: skall jag tro eller icke. Finnes det flere vittnen, hvilkas berättelser strida mot hvarandra, gifves det intet annat sätt än att pressa dem mot hvarandra för att på det sättet få fram hvad som är sanning.

Jag vidhåller mitt yrkande om återremiss.

Herr Rudebeck: Jag skall be att helt och hållet få instämma i herr Tryggers uppfattning och det uttalande han hade. Det är redan under nuvarande förhållanden af stor vikt att vid vittnesförhör gå till väga på det sättet, att vittnen, som afgifvit sin berättelse, icke få vara närvarande vid senare vittnesmål. Den, som någon längre tid varit domare, har nog många gånger haft tillfälle att erfara, af hvilken vikt det är, med hänsyn till en möjligen blifvande konfrontation, att redan hörda vittnen icke närvara vid förhören med följande vittnen. Ännu mera nödvändigt synes mig detta, sedan den fria bevispröfningen införts.

Herr Hasselrot: Om jag kunde få klart för mig, att denna konfrontation, som både egt rum enligt den gamla lagen och kommer att ega rum enligt denna lag, då vittnesmål stå i strid mot hvarandra, på något sätt skulle gynnas derigenom att ett vittne, som en gång hörts, skickas ut, då de andra höras, så skulle jag icke hafva något emot återremiss. Men jag kan icke få klart för mig, att så är förhållandet. Det är ju gifvet, att ett vittne berättar, såsom det uppfattat saken, rätt eller orätt. Då har domstolen ingen anledning att antaga annat än att detta vittnesmål är riktigt och sant, och detta vittnesmål tages således till protokollet och justeras. Så kommer ett annat vittne, hvars utsaga gifver anledning att antaga, att det första vittnets berättelse icke är riktig eller beror på ett misstag. Då sker konfrontation eller korsförhör mellan dessa båda vittnen inför domstolen, för att domstolen skall få en säker uppfattning om hvem som har rätt eller hvem som har misstagit sig. Om jag nu kunde förstå, att denna konfrontation skulle leda till gynsamare resultat, derest det första vittnet icke hade hört det andra vittnets utsaga, så skulle jag, som jag nyss sade, instämma i yrkandet om återremiss. Men jag kan icke medgifva, att så blefve förhållandet. Hittills har ett sådant förfarande åtminstone i allmänhet ej iakttagits. Om också en och annan häradshöfding brukar låta vittnen gå ut ur tingssalen sedan de afhörts, så har jag dock ej hört, att ett dylikt förfaringssätt i allmänhet eger rum, utan så snart ett vittne afgifvit sin berättelse, så får det stanna qvar under det öfriga vittnen afhöras. Det kan äfven vara förenadt med praktiska olägenheter att skicka

ut vittnet. Jag tror till och med, att det kan vara fördelaktigt, att vittnen stanna inne under de följande vittnesmålen, ty, när ett vittne aflagt sitt vittnesmål och sedan hör ett annat vittnes berättelse, så kan det förra vittnets minne derigenom friskas upp, så att det t. ex. kan hända, att vittnet kommer fram till domstolen och säger: med anledning af förra vittnets berättelse skall jag be att få tala om det och det. På detta sätt kan domaren få en ganska vigtig upplysning just derigenom, att ett vittne hört ett föregående vittnes berättelse. Denna möjlighet uteslutes genom att skicka ut vittnena och höra ett i sänder.

*Lagförslag om
ändring
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Jag tror således, att det af praktiska skäl icke är rätt att skicka ut vittnen, medan senare vittnesmål afläggas, och att de af talaren på dalabänken anförda skälen icke heller ådagalagt, att det är behöfligt för att vinna en tillfredsställande konfrontation.

I hvarje fall torde ingen absolut och förbindande bestämmelse härom böra i lagen meddelas, utan öfverlemnas åt domarens pröfning, om för något visst fall, då särskild anledning dertill kan förefinnas, vittne bör tillsägas att aflägsna sig under det efterföljande vittnen afhöras.

Jag tillåter mig yrka bifall till paragrafen oförändrad.

Herr Trygger: Ett ord herr talman! Om man skulle konfrontera vittnen på det sätt, som lagutskottets ordförande omnämnde, nemligen att man först skulle läsa upp hvad det ena vittnet berättat, och sedan hvad det andra vittnet sagt, och så ställa vittnena och deras uppgifter mot hvarandra, erkänner jag, att mitt förslag vore mycket opraktiskt. Men det är just så denna konfrontation icke skall göras, och de, som icke äro bundna af förutfattade meningar, gå icke heller till väga på det sättet. Om t. ex. två tjuftar ransakas vid domstol, och man vill försöka att få dem fast, men ingendera vill erkänna, så undrar jag, om en klok domare går till väga på det sättet, att han först tager den ena tjuften och frågar honom om hvad som skett och sedan den andra tjuften. och derjemte låter den första tjuften stanna qvar vid förhöret med den andra, hvarefter konfrontation eger rum. Jag tror, att en klok domare hör först den ena och sedan den andra samt först vid konfrontationen låter båda på en gång vara närvarande.

Det är just för att ernå något sådant äfven beträffande vittnen, som jag anhållit om återremiss.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på godkännande af nu föreliggande paragraf samt vidare derpå att densamma skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

18—24 §§.

Godkändes.

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

25 §.

Herr Leman: 4 §. 17 kap. i vår nu gällande rättegångsbalk har följande lydelse: »Är något vittne fjerran, eller kan det för annan laga orsak ej komma till den domstol, der det nämndt och godkändt är; då skall det i begge parternas, eller deras ombudsmäns, närvaro höras inför närmaste rätt, der det vistas, i staden eller å landet, allt som det snarast ske kan» o. s. v. Det är alldeles uppenbart, att 1734 års lagstiftare hade den åsigten, att om man ville höra ett vittne vid annan domstol än den, der rättegången var anhängig, så skulle man ej blott uppgifva vittnets namn inför hufvud-domstolen, utan hufvuddomstolen skulle äfven pröfva jäfven. Så har det äfven tillgått vid öfverrätterna. Man har uppgifvit vittnenas namn, och motparten har då fått tillfälle att anföra jäf, om han velat. Men vid sidan af lagen har en annan praxis insmugit sig och vunnit insteg åtminstone vid alla större rådstufvurätter, nemligen att man ej behöfver uppgifva vittnenas namn eller anföra jäf vid hufvuddomstolen. Jag har här en hel del afskrifter af utslag rörande begärda vittnesförhör, hvilka alla äro lika lydande. Här är t. ex. ett från Malmö rådstufvurätt, der det heter: »Med bifall till kärandens begäran finner rådstufvurätten skäligt tillåta honom att vid Göteborgs rådstufvurätt få de derstädes befintliga personer, af hvilkas hörande käranden kan vilja sig begagna, hörda såsom vittnen i målet, derest de befinnas ojäfviga.» Alltså har den rådstufvurätt, vid hvilken målet är anhängigt, öfverlemnadt åt den andra domstolen att pröfva jäf. Detta är också från praktisk synpunkt ytterst lämpligt, nemligen därför att den domstol, der vittnet höres, i allmänhet bättre känner till vittnet och har större möjligheter att pröfva vissa jäf.

Man har i lagförslaget reducerat de nu gällande jäfsorsakerna, och särskildt vill jag framhålla, att ett mycket användt jäf, nemligen att vittnet af sakens utgång skulle kunna vänta »nytta eller skada», blifvit ändradt derhän, att vittnet skall anses jäfvigt endast om det af sakens utgång kan vänta *synnerlig* nytta eller skada. Det blifver alltså öfverlemnadt till domarens fria ompröfning att i hvarje särskildt fall afgöra, hvarest gränsen skall dragas mellan »nytta och skada» samt »synnerlig nytta och skada». Så t. ex. kan det för en förmögen man ej vara synnerlig skada, om han såsom vittne skulle i följd af ett måls utgång kunna förlora 20 à 25 kronor. Är vittnet åter en fattig person, kan denna summa spela en ganska stor roll. Det blir därför en ganska diskretionär pröfning, som domstolarna komma att utföra, om detta förslag går igenom.

Nu har i lagförslaget stadgats följande: »Gör part, när vittne skall höras vid annan rätt än den, der vittnet åberopats, mot vittnet jäf, som förut ej pröfvats, eller vägrar vittnet att aflägga vittnesmål eller att besvara framställd fråga, och finner rätten anledning förekomma, att jäfvet är lagligen grundadt, eller att vittnet eger skäl för sin vägran; varde förhöret inställt och parten hänvisad att vid den rätt, der vittnet åberopats, påkalla pröfning af jäfvet.» Man kan lätt tänka sig, till hvilken omgång detta kan leda. Antag, att

Stockholms rådstufvurätt bestämmer, att vittnesförhör skall ske vid Göteborgs rådstufvurätt. Der finner domstolen, att det finnes anledning, att framställt jäf är lagligen grundadt. Då måste vittnesförhöret afbrytas, för att Stockholms rådstufvurätt skall kunna pröfva jäfvet. Der kanske finnes, att vittnet icke är jäfvigt, och då går saken åter till Göteborg för vittnets hörande. Detta medför ju mycken kostnad och omgång, och jag anser därför, att företräde bör gifvas åt nuvarande praxis, som icke ledt till något men.

Man har anfört mot nämnda praxis, att, om t. ex. Stockholms rådstufvurätt lemnat tillstånd till förhör vid Göteborgs rådstufvurätt och sistnämnda domstol skulle få pröfva jäf, så skulle, derest part vore missnöjd, vare sig med att vittnet jäfvats eller lemnats ojäfvadt, jäfsfrågan tillsammans med hufvudsaken gå till Svea hofrätt, under hvilken Göteborgs rådstufvurätt ju icke lyder. Detta synes mig emellertid vara ett ytterst formalistiskt skäl. Det är ju icke annat förhållande, än att i brottmål Göteborgs rådstufvurätt kan förklara en person saker till åtskilliga brott, hvilken sedermera skall slutdömas vid Stockholms rådstufvurätt, från hvilken målet i sin helhet går till Svea hofrätt. Den omständigheten torde således icke utgöra något skäl mot min åsigt, att vår nuvarande allmänna praxis i detta afseende bör bibehållas.

Jag skall därför tillåta mig yrka återremiss, och jag har anledning att antaga, att samma yrkande kommer att framställas i Andra Kammaren.

Herr statsrådet Westring: Den praxis, som den föregående talaren omnämnde, torde ej stå i fullständig öfverensstämmelse med det förslag, som han syntes vilja förorda, nemligen att den domstol, vid hvilken vittnesförhöret hålles, skall ega att med afgörande verkan pröfva vittnesjäf. Så vidt jag under min domareverksamhet kunnat finna, är det visserligen sant, som den föregående talaren sade, att såväl underrätter som högsta domstolen tillåta vittnesförhör vid annan domstol med förklarande, att denna andra domstol eger hålla förhöret, så vidt vittnet finnes ojäfvigt. I sådant fall har alltså den domstol, åt hvilken vittnesförhöret blifvit uppdraget, en pröfningsrätt sig anförtrodd, men den domstol, vid hvilken målet är anhängigt, anses dock i hvarje fall behörig att i sista hand pröfva jäfvet. Att fräntaga denna domstol en sådan rätt tror jag skulle möta synnerligen stora betänkligheter. Den domstol, som har att handlägga målet, bör nemligen få afgöra, hvilket processmaterial skall i målet förebringas. En sådan pröfning kan ej gerna öfverlätas åt annan domstol, och i sista hand måste det således, såsom äfven nu tillgår, stå den domstol, der processen är anhängiggjord, öppet att pröfva jäfvet.

Om man nu fastslår den principen, synes det icke vara så lämpligt att i enlighet med nuvarande praxis tillåta den delegerade domstolen att också pröfva och meddela beslut i jäfsfrågan. Det skulle kunna hända, att två jembördiga domstolar komme att stå mot hvarandra med olika beslut i samma fråga, och detta måste ju vara olämpligt.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Ej heller lär det sätt, som här har föreslagits, blifva förenadt med så stor olägenhet. Finnes det anledning till att ett vittne är jäfvt, så skall enligt förslaget den domstol, som handlägger vittnesförhöret, afvisa vittnet. Härigenom kan ej gerna uppskof ofta för-anledas; det är ju antagligt, att hufvuddomstolen kommer till alldeles samma resultat. Skulle återigen rätten icke finna sådana omständigheter föreligga, så kommer vittnet att få aflägga vittnesmål, och då får hufvuddomstolen pröfva, huruvida vittnet skall anses jäfvt eller ej, och, derest dervid jäf anses föreligga, hvilken verkan vittnesmålet må hafva. Det är ju visserligen sant, att man derigenom återkommer till den situation, som förut i dag berörts, nemligen att det kan hända, att i protokollet kommer att intagas berättelse af ett vittne, som sedermera befinner jäfvt. Men detta kan ej komma att spela så stor roll. Det har redan förut existerat i stor omfattning, då domstolarne mycket ofta, äfven då vittnesförhör hålles der målet procederas, utlåta sig om vittnesjäfvet först när målet slutligen afgöres.

Emot hvad den siste talaren anmärkte derom, att det särskildt skulle vara så svårt för hufvuddomstolen att pröfva, huruvida jäfvet »synnerlig nytta eller skada» skall anses föreligga, ber jag få säga, att jag är af alldeles motsatt mening. Det är enligt min uppfattning mycket svårare för den delegerade domstolen att verkställa denna pröfning, ty den kan ej göra detta utan fullständig kännedom om hvad som i målet förelupit, och en sådan fullständig kännedom vinnes i regeln icke af den delegerade domstolen.

Talarens förslag synes äfven i öfrigt möta vissa betänkligheter. Jag fäster dervid icke något vidare afseende vid den invändning, som talaren berörde, nemligen att det skulle möta olägenheter, om t. ex. Svea hofrätt pröfvade ett beslut af rådstufvurätten i Göteborg. Detta finner jag ej möta några afsevärda betänkligheter. Men det kan inträffa andra komplikationer. Om ett vittne undandraget sig vittnesmålet under åberopande af någon omständighet, som vittnet anser utgöra jäf, men den delegerade domstolen finner detta skäl icke grundlägga befrielse från vittnespligt, utan ålägger vittnet att aflägga vittnesmål, så eger vittnet att deremot föra talan vid den öfverdomstol, under hvilken den delegerade domstolen lyder. Jag antager nu, att denna öfverdomstol kommer till samma resultat som den delegerade underdomstolen. Sedan kommer emellertid målet åter till hufvuddomstolen. Om denna domstol finner hinder hafva förefunnits, som föranledda att vittnet ej bort höras, så förklarar denna domstol i slutliga utslaget vittnet jäfvt. Frågan derom går derpå i sammanhang med hufvudsaken till den öfverrätt, under hvilken hufvuddomstolen lyder, och då kan det hända, att denna öfverrätt kommer till annat resultat än den förra. Man bör undvika att öppna möjlighet för uppkomsten af sådana situationer.

Med hänsyn till hvad jag nu anført, hoppas jag, att paragrafen måtte bli antagen i sin nuvarande lydelse.

Herr Afzelius: Jag är i allt hufvudsakligt förekommen af talaren på statsrådsbanken.

Jag anser, att den bekvämlighetshänsyn, för hvilken herr Leman gjort sig till tolk, så beaktansvärd den än kan anses vara, icke bör vinna afseende i det nya system, som vi nu hålla på att införa. Detta af två skäl. För det första därför att, såsom jag förut påpekat, det är ytterst angeläget, att jäfviga vittnen icke blifva hörda, utan helt och hållet utestängas; och för det andra därför, att den delegerade domstolen i allmänhet icke är kompetent att bedöma skälen för vittnets vägran att vittna. Vid ett delegeradt vittnesförhör går det ju så till, att hufvuddomstolen beslutar, att den eller den skall höras såsom vittne vid den eller den rätten. Men denna rätt har i regeln icke en smula reda på målet och kan således icke bedöma, huruvida detta vittne är jäfvigt eller icke; skall den pröfva jäfvet, får det gå mer på slump. Men, såsom jag förut framhållit, det är af högsta vikt att ingen, som är jäfvig, höres såsom vittne. På samma sätt förhåller det sig, när det är fråga om vittnets vägran att vittna. Det gäller här icke blott en ofta svår pröfning, utan en mycket allvarlig sak; ty det är stränga tvångsmedel, som kunna komma i fråga att användas. Och jag tror icke, att den delegerade domstolen kan anses kompetent att verkställa en sådan pröfning.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Leman: Såväl herr statsrådet Westring som den siste talaren hafva anført, att man icke bör belasta protokollet med jäfviga vittnens utsagor. Men jag vågar påstå, att med den lydelse den föreslagna paragrafen nu har, kan detta icke undvikas. Om nemligen den delegerade domstolen anser, att vittnet icke är jäfvigt, så hör den vittnet, och om hufvuddomstolen sedan förklarar, att vittnet varit jäfvigt, så står ju vittnesmålet i allt fall uti protokollet. Det har vidare sagts, att den delegerade domstolen icke känner till målet och att den följaktligen icke kan bedöma, om vittnet är jäfvigt eller ej. Häremot kan invändas, att nästan hvart enda beslut, som af en hufvuddomstol meddelas om vittnesförhör vid en delegerad domstol, lyder: »med bifall till kärandens derom framställda begäran tillåter rätten, att de uppgifna personerna, derest de ojäfviga befinnas, må såsom vittnen afhöras vid t. ex. Stockholms rådstufvurätt, för hvilket ändamål käranden eger att, *försedd med samtliga protokollen i målet*, anmäla sig hos rådstufvurätten» o. s. v. Protokollen skola alltså alltid inlemnas till den delegerade domstolen, så att den får tillfälle sätta sig in i målet.

Slutligen vill jag anmärka, att det blir icke ringa omgång, om Riksdagen godkänner föreskriften derom, att, då hos den delegerade domstolen tvekan uppstår om ett vittnes jäfvighet, förhöret skall inställas och pröfningen af jäfvet hänskjutas till hufvuddomstolen. Ett sådant inställande af vittnesförhör kan rent af tillintetgöra den med förhöret afsedda verkan. Antag t. ex., att man i ett sjörättsmål såsom vittnen kallat personer, tillhörande en fartygsbesättning. Den delegerade domstolen finner anledning förekomma, att anfördt jäf mot nämnde personer är lagligen grundadt, och inställer alltså vittnesförhöret; hufvuddomstolen åter finner, att personerna i fråga äro

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

ojäfviga; men då förnyadt förhör skall ega rum, hafva de till vittnen återopade personerna afseglat från Sverige och befinna sig på utländska farvatten, der det ofta är nästan omöjligt att anträffa dem.

Vill man alltså ej godkänna nu rådande praxis, torde det vara mycket bättre att återgå till bestämmelserna i 1734 års lag, att vittnen skola nämnas vid hufvuddomstolen, der ock parterna skola anföras jäf och motparterna höras öfver jäfvet, hvarefter denna domstol förordnar, huruvida vittnesförhör må ega rum. Då undviker man, att målet får gå, så att säga, fram och tillbaka.

Det är på dessa skäl jag, trots hvad som anförts å motsidan, anser mig fortfarande böra yrka återremiss.

Herr Annerstedt: Jag vill endast gent emot den siste talarens yttrande, att äfven med den lydelse paragrafen har det skulle kunna hända, att jäfviga vittnen blifva hörda, fästa uppmärksamheten derpå, att enligt hans förslag möjligheten för att sådana fall skulle inträffa blifve vidsträcktare.

Derjemte vill jag fästa uppmärksamheten på det skäl, som anfördes från statsrådsbänken och äfven af den siste talaren på stockholmsbänken, nemligen att det icke kan vara någon tanke på att öfverlemnna afgörandet af frågan om vittnes vägran att aflägga vittnesmål till den delegerade domstolen. Det torde väl då icke vara skäl att uppställa två olika regler, den ena afseende de fall, då vittne vägrar att aflägga vittnesmål eller att besvara framställda frågor, och den andra, då det gäller att afgöra om vittne är jäfvigt, utan det torde väl vara rigtigast, att samma regel gäller för alla tre dessa fall.

Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter jemlikt derunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande af förevarande paragraf och vidare derpå, att paragrafen skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

26—28 §§.

Godkändes.

29 §.

Herr Trygger: Bristerna i denna paragraf äro redan påpekade af herrar Unger och Afzelius. Jag för min del kan icke inskränka mig till att betona bristerna, utan jag måste yrka afslag på paragrafen.

Man uttalade, när förslaget sista gången föll, att lagen bort innehålla bestämmelser angående hvad som erfordrades för att part skulle kunna vara säker om att hans bevisning toges för god. Det kan icke vara någonting att säga emot en sådan önskan. Den har också gifvit anledning till att man i främmande länder, särskildt i

fråga om skriftliga bevis, gifvit regler, som bestämma hvad som kräfves för att fullt bevis skall föreligga, och vid det skriftliga beviset kan man också gifva bestämmelser, som äro fullt betryggande i såväl det ena som det andra afseendet. Denna paragraf har nu till ändamål att tillfredsställa den fordran, som sista gången uttalades. Men skall man tillfredsställa denna fordran, synes det mig, som om man borde göra det lojalt — ärligt, skulle jag vilja säga, om icke en antydning om motsatsen möjligtvis skulle anses för mindre parlamentarisk — och jag kan icke finna, att denna paragraf är lojal. Man låtsas gifva en bevisregel, men samtidigt gör man i densamma en sådan modifikation, att hvar och en, som begriper saken det allra minsta, måste säga: Denna paragraf gifver med ena handen, men tager med den andra. Det är någonting, som jag för min del icke kan vara med om. Här heter det: »Två vittnen vare om det, hvari de sammanstämman, fullt bevis» — der hafva vi bevisregeln — »der ej omständigheter förekomma, som förringa tillförlitligheten af deras berättelse» — der tager man tillbaka bevisregeln och lemnar saken åt domarens fria bevispröfning. Vi hafva två vittnen, åberopade af den ena parten; de vittna till förmån för denna part, hvarvid de nicka vänligt åt parten, — der hafva vi genast en »om ständighet, som förringar tillförlitligheten af deras berättelse». Således, man har den fria bevispröfningen, trots det att man låtsar som om man i denna punkt häfdade den legala bevisteorien.

När man har för sig dylika tilltag, händer det ofta, att man gör större skada än hvad man ämnat. Man vill inbilla folk någonting, som förefaller relativt oskyldigt, och så gör man någonting positivt skadligt. Detta är äfven fallet här. Ty om denna bevisregel, som här står, hade någon verkan, så vore det en felaktig, en ingalunda afsedd. »Två vittnen vare om det, hvari de sammanstämman, fullt bevis.» Ja, så står det; och slår man upp nu gällande lag, heter det i 17:29 rättegångsbalken: »Två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämman». Man har alltså skrivit af nu gällande lag; då kan man väl vara nöjd, säger man kanske till svar på min anmärkning. Nej, jag är ändå icke nöjd; ty bestämmelsen i 17:29 rättegångsbalken står icke ensam, utan jemte andra bestämmelser, hvilka man måste taga i betraktande, när man tolkar denna paragraf. Bestämmelsen att »två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämman», kompletteras af bestämmelsen i samma kapitels § 25, som säger: »Nu kunna vittnen förekomma, som särskildt hvar för sig, och ej tillika, något sett eller hört», i hvilket fall verkan af deras vittnesmål öfverlemnas åt domarens fria bevispröfning. Således, till och med 1734 års lag, som anser, att två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämman, modifierar detta derhän, att det borde ovilkorligen vara vittnen, som *tillika* något sett eller hört; de skulle samtidigt hafva gjort sina iakttagelser, och det var icke tillräckligt, att dessa vittnen sammanstämde i sina uppgifter, då dessa icke grundade sig på samtidig iakttagelse; ty då gälde icke den legala bevisregeln, utan fri bevispröfning. Således, om den nu föreslagna

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

bevisregeln verkligen egde någon betydelse, vore den felaktigt affattad.

Men den har ingen betydelse, därför att man har gifvit den ett bihang, der man tager tillbaka den legala regeln och lemnar åt domaren rätten till fri bevispröfning.

Hvad är då resultatet af en dylik lagbestämmelse? Resultatet är, att man riskerar, antingen att praxis kommer att uppfatta stadgandet såsom innebärande en bindande regel och då gifva deråt en omfattning, som man icke afsett, eller också att, hvilket är sannolikare, praxis kommer att uppfatta det hela såsom spegelfäkteri och tillämpa den fria bevispröfningen. Men är det på det sättet, så stryk paragrafen, och låt oss få tillämpa den fria bevispröfningen utan vilseledande bestämmelser!

Jag yrkar afslag å denna paragraf.

Herr Hasselrot: Förhållandet med denna paragraf är nog icke alldeles sådant som den siste ärade talaren påstod. Hela denna lag afser ju att införa den fria bevispröfningen, fastän med vissa modifikationer, och en väsentlig modifikation derutinnan är just denna bestämmelse, som jag anser vara synnerligt lämplig och nyttig, att »två vittnen vare om det, hvori de sammanstämma, fullt bevis». En af de föregående talarne har påpekat, att denna bestämmelse icke behöfdes, ty det finnes icke någon förständig domare, som icke skulle anse, att två vittnen, två trovärdiga personer, vore fullt bevis, der de sammanstämma. Ja, det kan man säga nu, då man vant sig vid förhållandena enligt 1734 års lag och vet, att två vittnen äro fullt bevis. Men om icke denna bestämmelse finnes, kan det efter längre tids förlopp vara temligen osäkert, huru många trovärdiga vittnen det skall fordras för fullt bevis, om det skall vara ett, två eller tre. Jag vet icke, hvarför det just skall vara två, om det icke vore så stadgadt. Detta har också sin praktiska betydelse, därför att folk derigenom får en anvisning, huru många vittnen man skall skaffa sig för att kunna bevisa ett förhållande. Om köp af fast egendom är det stadgadt, att det skall styrkas af två vittnen, likaså om testamenten, men det finnes en hel mängd afhandlingar och uppgörelser, angående hvilka någon sådan bestämmelse icke finnes. Då är det lämpligt att gifva en allmän bestämmelse, att om man skaffar sig två fullt trovärdiga vittnen, så äro de fullt bevis, deri de sammanstämma.

Att bestämmelsen icke kan göra någon skada, är väl uppenbart, och den kan göra både direkt och indirekt nytta på det sätt jag nämnt. Jag tillåter mig därför yrka bifall till paragrafen.

Herr Annerstedt: Den nu föredragna paragrafen har ingalunda till ändamål, såsom den förste talaren antydde, att inbilla folk att någonting annat stadgats i lagen än hvad som der verkligen säges.

Om herrarne erinra sig förhållandena, när denna lag förra gången var föremål för kammarens behandling, så var det framför allt mot denna punkt, som motståndet mot lagförslaget riktade sig. Det

sades, att det kunde hända, att en domare ansåge, att två sammanstämmande vittnen vore för litet för att antagas såsom fullt bevis, och då ansåg man, att den enskilde skulle stå alldeles rättslös, i fall han sålunda icke skulle kunna på förhand försäkra sig om full bevisning angående ett visst rättsförhållande. För att afväpna det motstånd, som från denna ståndpunkt rigtades mot förslaget, hafva under lagens vidare bearbetning äfven de, som för sin egen del skulle hafva ansett ifrågavarande stadgande helst böra ur lagen utgå, dock för att få denna lag till stånd trott sig i förslaget böra intaga den nu föreliggande paragrafen.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Paragrafen innehåller ingenting annat än hvad som för närvarande är gällande rätt. Ty jag vågar påstå, att äfven nu, om mot två sammanstämmande vittnen förekomma omständigheter, som förringa tillförlitligheten af deras berättelser, domstolarne icke lära emot sin öfvertygelse anse saken bevisad genom ifrågavarande vittnens berättelser; och att sålunda praxis här i landet för närvarande är den, att för att en sak skall anses ovilkorligen bevisad genom två vittnens samstämmiga utsago, så skall detta vara vittnen, mot hvilka icke förekommit sådana omständigheter, som förringat betydelsen af deras berättelser.

Under sådana förhållanden tror jag, att den förste talaren icke har tillräckliga skäl för sina farhågor, att antagandet af den föredragna lagparagrafen skulle föranleda några olägenheter i praktiskt afseende.

Paragrafens bibehållande i lagen är helt visst nödvändigt för lagens antagande i medkammaren. Om icke förhållandena der allt för mycket ändrat sig sedan lagen förra gången föredrogs, är det säkert, att om Första Kammaren utesluter denna paragraf ur förslaget, så är i och med detsamma förslagets fall gifvet. Det förefaller mig, som om förslaget skulle innehålla tillräckligt många bestämmelser af otvifvelaktig nytta för parter och domstolar, för att det icke skulle vara skäl att vedervåga hela lagens antagande genom att utesluta den nu föredragna paragrafen.

Jag yrkar bifall till denna paragraf.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med derunder framställda yrkanden propositioner, först på godkännande af den nu föredragna paragrafen och vidare på afslag derå; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

30—35 §§.

Godkändes.

36 §.

Herr Trygger: I denna lag finnes det bestämmelser angående sakkunniga, något som vi för närvarande i allmänhet sakna. Om

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

de föreslagna bestämmelserna är i stort sedt ingenting annat än godt att säga. Lagen skiljer mellan två fall, då sakkunniga skola höras i en rättegång. Det ena fallet är, när rätten pröfvar nödigt att höra en sakkunnig, det andra fallet är, att part begär hörandet af en sakkunnig. Lagen innehåller bestämmelser om i hvilka fall en enskild person eller en myndighet är skyldig att afgifva sakkunnigsutlåtande, och man kunde tycka, att denna skyldighet — om vi begränsa oss till enskilda personer — skulle vara precis densamma, när domstolen ville hafva sakkunnig hörd och om part önskade, att sakkunnig skulle höras. Skulle det vara någon skilnad, kunde man väl tänka sig, att, när domstol ville hafva en enskild person hörd såsom sakkunnig, skulle sakkunnigspigten vara större än när blott en part ville hafva honom hörd, eftersom man måste antaga, att, när domstolen vill det, är det verkligen behöfligt, men när en part begär det, är det ju icke alldeles säkert, att det är nödvändigt. Men så är det icke enligt lagförslaget. Enligt förslaget skulle gälla, att när domstolen pröfvar nödigt, att en person skall höras såsom sakkunnig, så är denne icke skyldig att infinna sig för att höras under andra förhållanden än att han åtagit sig uppdraget. Hans skyldighet är då begränsad till detta fall. Men när en enskild part vill hafva en person hörd såsom sakkunnig, är hans skyldighet i detta afseende lika stor som vittnespigten, så att trots det att han icke åtagit sig uppdraget, är han skyldig att infinna sig vid domstolen och uppträda såsom sakkunnig. Det stadgas i 36 §: »Vill part hafva sakkunnig, som ej är nämnd af rätten, hörd i målet, gälle derom hvad om vittne är stadgadt.» Men, mina herrar, tycka herrarne icke, att det är betänkligt att utsträcka sakkunnigspigten så långt, att en enskild person, blott därför att en part i en rättegång vill höra honom såsom sakkunnig, skall — vare sig han åtagit sig det eller icke — vara lika skyldig att afgifva ett sakkunnigsutlåtande, som att afgifva en vittnesutsaga? Deremot om domstolen vill höra honom, så säger han helt enkelt: »nej, jag har icke åtagit mig uppdraget», och underlåter att komma.

Är det då någon skilnad mellan att vittna och att afgifva ett sakkunnigsutlåtande? Ja, det torde jag icke behöfva påpeka för denna kammare. Skall man vittna, infinner man sig helt enkelt vid domstolen och berättar hvad man vet, man har icke skyldighet att göra några efterforskningar på förhand, utan hvad man vet, när man kommer inför domstolen, det berättar man och dermed punkt. Men skall man höras såsom sakkunnig, duger det i regel icke att komma till domstolen utan att hafva tagit reda på saken på förhand. Det är icke meningen, att ens uttalande skall begränsa sig till hvad man kan säga oförberedd; utan när man skall afgifva sakkunnigsutlåtande, är det väl meningen, att man skall taga reda på allt, som man såsom sakkunnig skall bedöma. För resten antager jag, att hvar och en, som är något rädd om sitt anseende, icke vill afgifva ett sakkunnigsutlåtande utan att sätta sig in i hvad det är fråga om, äfven om det vore tillåtet att underlåta detta. Det är alltså ett

arbete, som man måste underkasta sig, när man blir kallad såsom sakkunnig och skall fullgöra detta uppdrag.

Detta har det kongl. förslaget väl iakttagit i det fall, då domstolen kallar in sakkunnige, men totalt glömt bort för det fall att en part begär inkallandet af en person för att höras såsom sakkunnig. Jag är öfvertygad om att kammaren icke kan vara med om något dylikt. I lagberedningens förslag af 1889 eller 1890 heter det, om jag mins rätt, med afseende å skyldigheten att uppträda såsom sakkunnig, när part begär en sakkunnigs inkallande, att denna skyldighet blott inträder under samma vilkor som äro stadgade, när domstolen pröfvar sakkunnigs hörande vara nödvändigt. Det är nu struket. Hvarför? Jo, derför att vid förslagets granskning i högsta domstolen gjordes åtskilliga anmärkningar mot detta stadgande, hvilket man ansåg vara svårt att formulera. Men, mina herrar, man får akta sig att ålägga större medborgerliga skyldigheter, derför att det är svårt att formulera en lagparagraf.

Hvad innebär Kongl. Maj:ts förslag annat än att den medborgerliga skyldigheten att afgifva ett sakkunnigsutlåtande blifvit lika vidsträckt som skyldigheten att afgifva vittnesmål? Det är en betydlig utsträckning af de medborgerliga pligterna, vi åtaga oss, om vi antaga detta förslag.

Jag hemställer om återremiss af denna paragraf till lagutskottet.

Herr statsrådet Westring: Den föregående talaren anförde, att det af lagberedningen utarbetade förslaget till lag om bevisning skulle hafva stadgat detsamma rörande af part åberopad sakkunnig som om sakkunnig hvilken af rätten tillkallas. Det är icke alldeles fullt exakt. Lagberedningen kände två slag af sakkunnige, som åberopas af part. Det ena slaget var sådana, som skulle höras angående omständigheter i målet, hvilka den sakkunnige vid besigtning eller undersökning eller annorledes iakttagit. I fråga om dessa skulle enligt lagberedningens förslag gälla alldeles detsamma som om vittnen var föreslaget, d. v. s. detsamma som enligt den kongl. propositionen skulle gälla om alla sakkunniga. Beträffande åter det andra slaget af part åberopade sakkunniga föreslogs det ganska invecklade regler. I hufvudsak skulle gälla detsamma som för de af domstol åberopade men med vissa modifikationer. Det var mot dessa invecklade regler, som anmärkningar framställdes i högsta domstolen vid granskning af detta lagberedningens förslag. Anledningen till dessa anmärkningar var nog icke svårigheten att gifva en tillfredsställande affattning åt de regler, som ansågos böra gälla, utan man ansåg, att dessa olika regler skulle åstadkomma trassel vid tillämpningen. I allmänhet när en part vill åberopa någon såsom sakkunnig, går det nu så till, att han begär att få höra honom såsom vittne. Man vet icke, om han skall vittna, d. v. s. berätta i egentlig mening fakta, som tilldragit sig, eller om han skall höras såsom sakkunnigt vittne, d. v. s. med ledning af gjorda iakttagelser afgifva ett omdöme, eller om han skall yttra sig såsom rent sakkunnig, d. v. s. allenast afgifva ett omdöme om hvad som före-

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

kommit. Jag undrar, om det icke skulle leda till större olägenheter, derest man redan från början skulle tvinga fram ett bestämdt förklarande i den vägen. Nu går det enkelt och lätt till och i allmänhet möter det visst inga svårigheter för parterna att få sina sakkunniga hörda i de former, som i afseende å vittnen äro föreskrifna.

Att man genom ett sådant förfarande ålägger dessa sakkunniga ett särskildt arbete, kan jag icke heller medgifva. Det är ju gifvet, att ingen är skyldig att underkasta sig ett sådant särskildt arbete, endast därför att han blir kallad till vittne. Kallas man till vittne i ett mål, så är man skyldig att framlägga hvad man vet och har sig bekant. Behöfver man särskilda förberedelser för att besvara vissa frågor, så är man naturligtvis frikallad från att besvara dem. Lagen kan t. ex. icke ålägga en vetenskapsman att för utredning af en tvist mellan två andra personer göra särskilda vetenskapliga undersökningar. Det gör lagen heller icke genom att tillåta att han kallas som vittne. Kan han icke på stående fot besvara de frågor, som ställas till honom, så behöfver han naturligtvis icke heller besvara dem.

Jag tror för min del, att det blir redigast och enklast i tillämpningen, om man antager det system, som är föreslaget i den kongl. propositionen.

Herr Trygger: Jag har, nu visserligen icke till hands lagberedningens betänkande, men af herr statsrådets anförande syntes framgå, att det var fråga om *sakkunniga vittnen* och icke om *sakkunnige*, och då enligt lagberedningens förslag sakkunniga vittnen skulle vara likställda med vittnen, torde min uppfattning icke vara vederlagd, eftersom jag talade om sakkunnige och icke om sakkunniga vittnen. Att sakkunniga vittnen böra behandlas som vittnen, är alldeles klart, vid det förhållande att de äro vittnen. Det gäller emellertid att klart fatta begreppet sakkunniga vittnen.

Hvad åter beträffar, att det i tillämpningen skulle blifva svårigheter, därför att man icke kunde så noga veta, huruvida en person vore sakkunnig eller vittne, får jag öppet bekänna, att jag icke begriper, hvad meningen är med detta påstående. Om man för närvarande kallar in en person som vittne för att höra honom som sakkunnig, säger han kanske: jag vet ingenting i saken. Man invänder då: ja, det hafva vi haft reda på förut, att ni ingenting vet, men ni skall gifva ett sakkunnigt omdöme. Nej, svarar den inkallade, jag gifver icke något sakkunnigt omdöme; jag har vittnespligt, men icke sakkunnigspligt. Jag förstår icke att denna fråga innebär några svårigheter. Om deremot enligt det föreliggande förslaget blir stadgadt, att om sakkunnig, som part kallar, gäller detsamma som om vittne, kan domaren, ifall den inkallade förklarar, att han ingenting vet i saken, säga: var så god och gif ett sakkunnigt omdöme, ty det står i lagen, att om sakkunnig skall gälla detsamma som om vittne! Jag vill fråga, om detta icke är afsedt. Är åter meningen att säga, att man kan inkalla personer, som äro

sakkunnige, att vittna, kan jag ej förstå, hvarför bestämmelsen skall behövas, ty aldrig har man väl hört, att sakkunskap skulle utgöra hinder för en person att vara vittne.

Sedermera vill jag framställa en fråga, som kanske kan besvaras från statsrådsbänken, den nemligen: hvad är det för ed, som en sakkunnig, som blifvit inkallad enligt 36 §, skall aflägga? Är det sakkunnigseden, så att han skall förpligta sig att efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som honom i målet lemnats, eller är det vittneseden, enligt hvilken han skall vittna och gifva tillkänna allt hvad han vet i den förevarande saken händt och sant vara? Är det den sistnämnda eden, får man höra, hvad han vet i saken händt och sant vara, men något sakkunnigsutlåtande blir han alldeles icke skyldig att afgifva. Man skulle således ålägga honom att inställa sig, men låta honom gå en ed, hvarigenom han icke blefve skyldig att fullgöra någonting såsom sakkunnig.

Jag tror icke, att det duger att taga saken på det sätt, som det nu här är fråga om. Man måste bestämma sig i den ena eller andra riktningen. Antingen är det så, att denne af part inkallade sakkunnige icke är annat än ett vanligt vittne och följaktligen icke har andra skyldigheter än ett vanligt vittne — då behövas inga särskilda bestämmelser, ty då hafva vi vittnesbestämmelserna. Eller också är denne såsom sakkunnig inkallade en verklig sakkunnig, som man vill höra såsom sakkunnig, som man vill hafva nytta af såsom sakkunnig — då duger det icke att ålägga honom samma förpligtelser som ett vittne, då duger det icke att ålägga honom samma ed som ett vittne; ty icke har man någon nytta af hvad han vet i saken händt och sant vara, men hvad man har nytta af är, att han pligttroget och samvetsgrant afgifver ett sakkunnigsutlåtande, och detta är icke detsamma som en berättelse om, hvad som händt och sant är i saken, utan ett omdöme om det, som har skett.

Då här är fråga om att utsträcka våra medborgerliga pligter, att ålägga oss här i landet en ökad medborgerlig förpligtelse, som kan blifva betungande för alla, hvilka eventuellt komma i fråga att användas såsom sakkunnige — jag skall tala om för herrarne, att det är icke så sällan det inträffar, att parter vilja inkalla personer såsom sakkunnige endast för att åstadkomma förargelse, endast för att ställa till spektakel, och icke draga sig för att sålunda trakassera åtskilliga framstående personer — bör då för sakkunnig gälla vittnespligt? För min del vill jag icke vara med om att stadga något sådant.

Jag hemställer om återremiss.

Herr Cederberg: Den fråga, som nu är väckt, har många gånger diskuterats, särskildt inom den kår jag tillhör, enär från den ofta hemtas sakkunnige i vissa mål, företrädesvis vattenrättsmål. Egendomligt nog hafva vid dessa diskussioner gjort sig gällande synnerligen olika åsikter, huru den sakkunnige sjelf bör anse sig, då han blir tillkallad, i det somliga ansett, att, om han blifvit till-

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

kallad af rätten, har han en helt annan ställning och en helt annan pligt, än om han blifvit tillkallad af en part. Det är en åsigt, som jag för min del anser egendomlig och som jag icke biträder. Men man har ansett, att, om han blifvit tillkallad såsom sakkunnig af part, han icke skulle behöfva upplysa något, som vore för parten menligt, utan endast det, som parten gäfvade honom rätt att upplysa. Den omständighet, att åtskillige sakkunnige hafva en sådan åsigt, gör det efter mitt förmenande alldeles nödvändigt att, såsom i den förevarande paragrafen i förslaget skett, den sakkunnige likställas med vittne så, att han icke eger rätt att som parts sakkunnig undandölja något, som kan inverka på saken.

En annan fråga är den, som väcktes af herr Trygger, nemligen om den sakkunnige skall fullständigt behandlas som vittne, fullständigt likställas med vittne, och det kan icke förnekas, att paragrafen, sådan den nu är skrifven, gifver anledning till anmärkning, och till just den anmärkning, som af herr Trygger är framställd. Skall den sakkunnige fullständigt likställas med vittne, behöfver han naturligtvis icke tala om annat än hvad han vet vara händt och sant. Skall han återigen uppträda som sakkunnig, måste han, som herr Trygger framhöll, mången gång göra ytterst vidlyftiga undersökningar, som fordra väsentligt mycket arbete. Det är icke sagdt, att han alltid kan eller vill åtaga sig någonting sådant, och han bör följaktligen vara berättigad att skjuta det ifrån sig.

Det är dock möjligt, att denna anmärkning är mera teoretisk än praktisk, ty enligt min öfvertygelse går det i praktiken till så, att, när en part vill höra en sakkunnig, han vänder sig till en sakkunnig, för hvilken han har förtroende och säger till honom: gör denna undersökning åt mig; jag betalar den! Sedermera, när undersökningens resultat föreligger, föredrages det för rätten och intages vanligen i rättens protokoll, och hittilldags har, åtminstone i de fall jag känner, ofta nog förekommit, att den sakkunnige fått beediga sitt utlåtande såsom afgifvet efter bästa förstånd. Det tillkommer icke mig att bedöma, huruvida ett sådant förfarande utgör en följdriktig tillämpning af paragrafen, sådan den nu är skrifven. Enligt min öfvertygelse skulle det icke skada, om den något omredigerades, så att det nu vanliga förfarandet finge i den sitt uttryck.

Jag har således för min del icke något emot en återremiss af paragrafen.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, hvilken återtagit ledningen af förhandlingarna, att under öfverläggningen annat yrkande ej framstälts, än att den nu förevarande paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på densammas återförvisning; och förklarades den senare propositionen med ja besvarad.

37—46 §§.

Godkändes.

47 §.

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

Herr Afzelius: När jag ber att få yttra några ord om denna paragraf, om parts ed, talar jag egentligen icke med hopp om att kunna uppnå något positivt resultat. Men det är mig omöjligt, att under tystnad höra klubban falla till befästade för obestämd framtid af en sådan qvarleva af en redan längesedan försvunnen tid, som värjemålsedens hedersplats dock betecknar. Jag kan det så mycket mindre, som det redan är 25 år sedan jag offentligt uttalade den mening om denna ed, hvilken jag sedermera fortfarit att, alltjemt starkare och starkare, omfatta.

Partseden är, kan man säga, processens sorgebarn. Parten vet bäst, huru saken förhåller sig. Ingen vet det bättre än han. Men han vill ej tala om hvad som är menligt för honom sjelf; och säger han något, som ej är menligt för honom sjelf, så tror man honom icke. Derfor använder man eden — för att tvinga honom att tala och tvinga honom att tala så, att man kan tro honom. Det är edens uppgift.

Huru bör man då använda eden när det gäller parten?

Det naturligaste vore väl, att man använde den på samma sätt, som man använder vittneseden: att parten finge komma fram som ett annat vittne och tala om, hvad han vet, så som han sjelf ville uttrycka det. Detta är den metod, som användes i England och Österrike sedan ganska lång tid och som der väckt allmän tillfredsställelse. Att tala om att införa något sådant här nu kan ej komma i fråga, därför att, såsom jag förut framhållit, tvifvelaktiga bevismedel skola hållas borta, de kunna icke rätt begagnas, och af alla ömtåliga bevismedel, som finnas, är någonting sådant som den engelska partseden det ömtåligaste, det mest grannliga, det som mest af alla fordrar särskilda processuella bestämmelser såsom förutsättning. Således det sättet skola vi ej tala om, så bra det i öfrigt kan vara.

Återstår således endast hvad man kallar den *normerade* eden. Hvad menar man med det? Jo, dermed menas, att parten får sig af domstolen förelagdt ett bestämdt edstema, som parten har att med ed bekräfta. Det är den normerade eden. Den är förenad med många svårigheter och brister, denna edsform, det är allmänt erkänt. Jag skall nu ej fästa mig vid dem; vi ha ingen bättre form att använda. Men frågan blir då den: *hvilkendera* parten är det, som skall svärja? Begge kunna icke göra det. Behof af edens användande inträder aldrig förr, än ett visst, mera betydande mått af bevisning föreligger. Det gamla typiska fallet var, att om det fanns *ett* vittne för en uppgifts sanning, så skulle det blifva ed. Åt *hvilkendera* parten skall då eden anförtras? Om jag frågar mitt sunda förstånd, tror jag ej, att svaret kan blifva annat än detta: jag bör låta den part gå ed, hvilkens utsago efter all sannolikhet är mest trovärdig, den, som efter hvad i saken förekommit, jag finner mig mest böra tro. Det är väl öfverensstämmande med hänsyn till edens helgd, öfverensstämmande med hvad man med eden vill vinna, att eden

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

anförtros åt den part, hvilkens utsago jag vill tro, när den blifvit beedigad. Hvilkendera af parterna är det? *För* hvem är det, som bevisning då är förebragt, när behovet af eds användande föreligger? *För* den bevisskyldige, ty det är han, som skall bevisa. *För* honom är den förebragt, vi kunna säga för kändanden. *Mot* hvem är den förebragt? *Mot* den icke bevisskyldige, vi kunna säga svaranden. Hvad skulle då följden blifva af detta? Jo, alldeles gifvet synes saken böra ställa sig så: när man behöfver använda parts ed, när domaren finner det behöfva med ed bekräftas: antingen så och så *är* det, eller så och så är det *icke*, och han frågar sig hvilkendera bekräftelsen framstår såsom den trovärdigaste, så måste han svara: Dens, som bekräftar att så och så *är* det, icke dens, som bekräftar att så och så är det *icke*. Jag utgår från förutsättningen, att den rent personliga trovärdigheten hos båda parterna är lika — eljest kan naturligtvis svaret utfalla annorlunda.

Jag hemställer till herrarne: om ett vittne intygar ett förhållande och ena parten skall gå ed, är man böjd att tro den som säger, att vittnet ljuger, eller den som säger, att vittnet talar sant? Är det sannolikt, att man vill tro vittnet vara menedare, derför att en part med ed bekräftar, att vittnets tal är osant? Nej, den sunda uppfattningen är väl denna: en menedare måste det i sådant fall finnas, men hvilkendera är menedaren? — det sannolikaste är, att det icke är vittnet, utan parten.

Följden af hvad jag nu sagt skulle således vara, att kändandens ed, den bevisskyldiges ed bör föredragas — det är den ed, som kallas fyllnadsed — men att den andra eden, svarandens ed, värjemålsedens, dens, som nekar på ed hvad som redan är i någon mån bevisadt, skall sättas i andra rummet.

Emellertid, förslaget liksom nu gällande lag går den alldeles motsatta vägen: värjemålseden i första rummet, hedersplatsen, fyllnadsed kan endast komma i fråga, om den, som skulle gå värjemålsed, är idiot eller menedare eller ett på dylikt sätt kvalificeradt subjekt. Först då kan fyllnadseden komma fram. Hvad är grunden dertill? Huru kan man handla så oförståndigt? Huru kan man umgås med eden på sådant sätt? Jo, derför att värjemålseden *icke är till för att afläggas*. Man hoppas, att parten icke skall gå eden, att han skall brista åt eden och till följd deraf få anses tyst erkänna. Derför hör tillsammans med värjemålseden något, som kallas »beredelse». Vi veta, att denna beredelse fordom antog sådana former, att den visst icke alltid stannade inom gränserna för en »tortura *spiritualis*», som ju eljest är värjemålsedens gamla beteckning. Det är beredelsen, som skall väcka partens samvete, så att han ej vågar gå eden. Om han likväl, trots all beredelse, går eden, huru ställer det sig då? Naturligtvis vinner han saken, han går fri, men på grund af den situation, hvori han stod när han svor, kommer han att vara misstänkt som menedare, oskyldigt misstänkt måhända, men misstänkt och brännmärkt.

Jag får för min del säga, att detta bruk af värjemålsed kommer bra nära intill Guds namns missbruk. Och jag hemställer till de

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

många, erfarne domare, som här sitta, huruvida de icke första gången de voro med, när en sådan der edskandidat gick fram till domarebordet, lade fingrarna på bibeln och svor *mot* bevisningen i målet, kände det något kusligt.

Nu frågar man: hvarför skall då värjemålseden hafva denna hedersplats? Det beror, heter det, på gammal svensk rättsuppfattning, på en uppfattning, som tagit sig uttryck i domarregeln: »ingen må svärja sig gods eller penningar till». Samma s. k. rättsuppfattning har funnits i alla andra länders rättsordningar, allt från medeltiden: värjemålseden var en naturlig pendant till tortyren i grofva brottmål, den skall tvinga fram sanningen, erkännande af den misstänkte. Det är i själfva verket samma sak, en finare och en gröfre form. Men nämnda uppfattning har fått vika öfver allt annorstädes. Det finnes ingen utländsk lag, yngre än 100 år, som icke brutit dermed eller åtminstone medgifver domstolen valfrihet mellan fyllnadsed och värjemålsed; och jag vågar påstå, att det i våra dagar icke i något annat land skulle hafva kunnat uppstå tanke på att få en sådan ordning som den här föreslagna fastslagen.

Hvad vill ni då? frågar man mig. Jo, jag begär intet annat, än att domstolen skall få valfrihet. Jag vill, att domstolen skall *kunna* välja den part att gå ed, som står med sanningen på sin sida, presumtivt åtminstone, i stället för att alltid nödgas gå till den, som antagligen, såvidt bevisningen visar, ljuger. Rätten skall icke vara bunden vid valet; den skall kunna taga hänsyn till alla på frågan verkande omständigheter, bevisningen, personerna. Jag tror, att detta önskemål icke skall befinnas vara på något sätt någonting omstörtande. Jag tror, att man fullkomligt lugnt kan genomföra det vid vårt nuvarande bevissystem. Emellertid, herr talman, har jag, som jag började med att förklara, yttrat mig egentligen derför, att jag ville kunna säga om mig sjelf: dixi et salvavi. Men jag skall likväl för sakens skull framställa ett yrkande i den antydda rigtningen, yrka återremiss i det syfte jag nu angifvit och som finnes närmare utveckladt och formuleradt i en reservation, som af mig afgifvits vid lagberedningens betänkande i ämnet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att derunder endast det yrkande förekommit, att nu föreliggande paragraf skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på densammas återförvisning; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

48 §.

Herr Hedenstierna: Utskottet har funnit skäligt att i denna paragraf föreslå en sådan ändring, att fyllnadsed må förekomma jemväl i brottmål, der talan om ansvar ej föres. Härmed afses så kallade quasibrottmål, eller sådana brottmål, der det endast är fråga om ersättning eller skadestånd på grund af en begången förseelse eller brott.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Det har i allmänhet varit vanligt, att, när domaren ådömt fyllnadsed, han varit mycket betänksam i dylika fall. Dock har lagutskottet här, mot hvad Kongl. Maj:t och högsta domstolen föreslagit, tillskapat den bestämmelsen, att ett visst slag af mål skall i olika hänseenden behandlas än såsom tvistemål och än såsom brottmål. Det är visserligen sant, att dessa s. k. qvasi-brottmål blifvit likställda med civilmål i stämningsslagen och att äfven i den lag, som förra året antogs om fullföljd af talan fråga förekom om dessas behandling på enahanda sätt. Den bestämmelse i sådan rigtning, som infördes i stämningsslagen, ansåg jag vara temligen oskadlig; den andra, som sattes i fråga vid fullföljd af talan, var redan den betänkelig, men i denna sak anser jag likställigheten med civilmål vara rent af farlig. Kärande i brottmål äro mer än alla andra frestade att, då de stå inför domstolen, bestyrka sin talan med ed, när de finna, att de icke på annat sätt kunna vinna den rätt, de förfäktat, och det är därför naturligtvis ganska farligt att tillerkänna just sådana parter en sådan rättighet, som, i motsats till hvad Kongl. Maj:ts proposition innehåller, är dem tillerkänd i lagutskottets förslag i denna del.

Herr greve och talman! Jag yrkar på grund häraf afslag på hvad utskottet föreslagit och bifall till Kongl. Maj:ts proposition i saken.

Herr statsrådet Westring: Jag är redan delvis förekommen af den föregående talaren. Jag skall dock anhålla att få något komplettera de invändningar han framställde mot den ändring, som lagutskottet vid denna paragraf föreslagit.

Såsom vi vid den föregående paragrafen hörde, är det förslaget, att i regel ed skall anföras åt svaranden: väremålsed är det principiella. Här föreslås nu, att i vissa undantagsfall käranden skall tillåtas att med ed fylla bevisningen — fyllnadsed. I den kongl. propositionen är förslaget, att sådan fyllnadsed aldrig skulle få anföras käranden i brottmål, och med brottmål förstås icke blott sådana mål, deri ansvar yrkas, utan äfven sådana, deri endast ett civilt påstående är framställt, men detta påstående grundar sig derå, att svaranden skulle begått någon brottslig gerning. Nu har lagutskottet föreslagit den ändring i afseende å dessa sistnämnda mål, att de skola vara likställda med tvistemål, och således fyllnadsed der kunna medgifvas.

I utländsk rätt är det förhållandet, att de civila rättsanspråk, som framställas på grund af en brottslig handling, hållas skilda från straffpåståendena. De handläggas ofta af andra domstolar än dem, som behandla strafffrågan, och för handläggningen gälla i allmänhet de regler, som i afseende å tvistemål äro stadgade. Så har icke varit förhållandet enligt vår rätt. I regel är det så, att de civila påståendena framställas i den rättegång, som afser frågan, huruvida den brottslige skall ådömas straff. När straffpåståendet och det civila påståendet sålunda behandlas i ett sammanhang, är det gifvet, att samma regler måste gälla för de begge olika påståendenas behandling. Man kan icke handlägga en del af en rättegång såsom

tvistemål och en annan del af samma rättegång såsom brottmål. Emellertid inträffar det emellanåt, att en person, mot hvilken ett brott blifvit begånget, icke vill framställa ansvarspåstående mot den brottslige, utan allenast gör gällande ett civilt anspråk. Enligt 1734 års lag behandlades en sådan rättegång alldeles såsom ett brottmål. Det gälde således samma regler som för brottmål i afseende å den domstol, som skulle behandla målet, i afseende å stämning, i afseende å omröstning till dom, i afseende å fullföljd af talan.

Vid den omarbetning, som vissa partier af rättegångsbalken på senare tider undergått, har man icke fullt iakttagit denna regel. När stämmningslagen antogs år 1899, vidtog Riksdagen den ändringen i det kongl. förslaget, att dessa nu ifrågavarande mål skulle behandlas såsom tvistemål. Sedan kom förra året lagen om fullföljd af talan. Då framställdes, enligt hvad lagutskottet upplyser, inom lagutskottet samma yrkande beträffande dessa mål, men lagutskottet afstyrkte då deras behandling såsom civilmål. I afseende å fullföljd af talan bibehölls således det gamla förfaringssättet beträffande dessa mål. Så kommer nu detta förslag om bevisning. Huru har lagutskottet då förfarit? Jo, lagutskottet har här tillstyrkt åtskilliga särskilda bestämmelser, som skulle gälla i afseende å brottmål, så i 4, i 8, i 9, i 40 och i 58 §§. I alla dessa fall skulle de nu ifrågavarande målen behandlas såsom andra brottmål. Men här i en enda paragraf föreslår lagutskottet, att om dem skall gälla hvad som gäller om civilmål. Kan det nu verkligen vara lämpligt, att olika principer sålunda skola tillämpas i afseende å samma sorts mål, och detta så, att sådan skiljaktighet skall förefinnas icke blott emellan olika kapitel i samma balk, utan äfven emellan de särskilda paragraferna inom samma kapitel? Det är fara värdt, att, om man så förfar vid lagstiftningen, tillämpningen skall blifva synnerligen osäker och stridig.

Lagutskottet anför såsom hufvudskäl för sitt nu framställda förslag egentligen endast, att dessa mål ega mycken likhet med tvistemål och att det därför är svårt att uppdraga gränsen. Ja, alldeles samma skäl upptog lagutskottet äfven förra året, fastän denna sats då inleddes med ett »ehuru», och efterföljdes af en utveckling af huru olämpligt det skulle vara att på detta sätt antaga olika principer för behandlingen af samma sorts mål. Vid behandlingen af stämmningslagen anfördes väl, att detta icke kunde hjälpas; när man reformerar rättegångsordningen partielt, skulle man nödgas på detta sätt förfara. Jag tror icke, att det är nödvändigt. En partiell reformering af rättegångsväsendet medför ovilkorligen, att man i vissa fall, der man skulle ansett en ändring önskelig, måste låta det blifva vid det gamla för att icke allt för mycket rubba sammanhanget. Jag tror, att detta är ett sådant fall.

Hvad jag nu har anfört är ju af mera formel beskaffenhet; men jag tror, att förslaget äfven skulle medföra resultat, som materielt vore rent af stötande. Om under en rättegång på en gång framställdes ansvars- och ersättningsyrkanden, så kan det icke ifrågakomma, att käranden får med ed fylla bevisningen. Men tager han

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts).*

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

det ena yrkandet först och det andra sedan, så får han i det mål, deri fråga är om skadeersättning eller annan civil påföljd, med ed fylla bevisningen, men deremot icke i det mål, som afser ansvar. Det kan således inträffa, att han ena dagen står och yrkar ansvar, men får det ogilladt på den grund, att, ehuru sannolika skäl föreligga att svaranden begått brottet, hans brottslighet likväl icke blifvit till fullo styrkt, och det i det föreliggande fallet icke kan anförtrös honom att gå värjemålsed; omedelbart derefter tager käranden upp sitt skadeståndsanspråk och får då tillfälle att med ed betyga sanningen af att svaranden begått brottet och i följd deraf sin skadeståndstalan bifallen. Kan det verkligen vara lämpligt att framkalla sådana resultat? Synnerligen stötande skulle detta blifva, om skadeståndsanspråket komme först, och således käranden efter af honom gången ed fått svaranden dömd att utgifva skadestånd på den grund, att han begått en brottslig gerning, men sedermera, när ansvarsyrkandet framställes, käranden får det svaret, att det icke är styrkt, att svaranden begått en brottslig handling, och ansvarsyrkandet på denna grund afvisas.

Lagutskottet har åberopat, att goda skäl tala för den föreslagna bestämmelsen med afseende å en särskild sorts mål, nemligen barnuppfostringsmålen, och en reservant har velat inskränka bestämmelsen till att afse sådana mål. De goda skälen skulle väl, så vidt jag kan förstå, ligga deri, att det är så svårt att få bevisning i dylika mål. Nu är det emellertid att observera, att denna rätt för käranden att med ed fylla bevisningen ingalunda är honom tillerkänd i alla de fall, då han icke kan förebringa full bevisning, utan allenast i vissa undantagsfall, och dessa undantagsfall äro af den beskaffenhet, att åtminstone en del af dem icke ofta kan förekomma i afseende å barnuppfostringsmål. Det första fallet är det, att svaranden icke på grund af egen iakttagelse eger kunskap om det, hvarom upplysning sökes. Detta fall inträffar ju i regel icke i dessa mål. Äfven öfriga omständigheter, att svaranden är yngre än femton år o. s. v., äro af den beskaffenhet, att de sällan komma att vinna tillämpning, om det blir lag, att käranden skall i ett sådant mål, som här är i fråga, få aflägga fyllnadsed.

Af hvad jag nu anfört synes framgå, att det torde vara bäst att låta den bestämmelse, som infördes i stämmingslagen, vara *ad observandum, non imitandum* och att här följa samma regel som i fjor, då Riksdagen antog fullföljdslagen.

Herr Afzelius: Herr talman! Vid denna timme skall jag icke ingå i någon saklig debatt rörande denna fråga, ty af det beslut, som kammaren fattade vid den närmast föregående paragrafen, följer med nödvändighet, att äfven denna paragraf skall återremitteras, hvarom jag alltså hemställer.

Herr Hasselrot: Jag är alldeles ense med den föregående talaren i yrkandet om återremiss; men på det att icke yttrandet från statsrådsbänken mot det tillägg till paragrafen, som lagutskottet

föreslagit, skall förblifva obesvaradt, ber jag att få med några ord bemöta detsamma.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Om kammaren behagar taga del af denna paragraf, finner man, att den handlar om fyllnadsed, och att det endast är få fall, då sådan ed kan komma i fråga, nemligen om det finnes half eller mer än half bevisning, men svaranden är sådan, att väremålsed icke kan honom åläggas. Det vanligaste fallet är det, att den ursprunglige eller verklige svaranden är död, och att hans sterbhusdelegare efter honom uppträda såsom parter. Det skulle då vara hårdt för käranden, som kanske har tre fjerdedels bevisning, att, därför att sterbhusdelegarne ej kunna åläggas edgång om förhållanden, som de icke känna till, gå förlustig om hvad honom rätteligen kan tillkomma. Detta har också lagen beaktat genom att för sådana fall medgifva, att käranden må fylla sitt käromål med ed.

Nu har lagutskottet, på samma gång utskottet godkänt denna bestämmelse för verkliga och rena tvistemål, velat utsträcka densamma till sådana mål, som faktiskt äro tvistemål, ehuru de hittills i vår lag rubricerats såsom brottmål. Det är nemligen sådana mål, der det endast är fråga om ersättning eller skadestånd på grund af en verklig eller förment förbrytelse. Synnerligen vanligt är detta i afseende å skogsafverkning, vid hvilken man på grund af oförstånd eller okunnighet gått öfver gränsen för sina rämärken. Det är allenast fråga om ersättning för träden, men icke om något ansvar. Förhållandet är ofta detsamma, när kreatur gjort skada på annans mark; man fordrar väl ersättning för skadan, men det är icke fråga om något ansvar. Om sålunda i ett sådant mål endast yrkas skadestånd, så är det enligt mitt förmenande hufvudsakligen och väsentligen ett tvistemål och bör behandlas alldeles såsom ett sådant. Detta sker också, så vidt jag vet, enligt alla utländska lagar. I vårt land har förhållandet varit ett annat, men vi hafva redan brutit med detta och försökt att i de fall, der det lämpat sig, göra dessa quasi-brottmål likställda med civilmål. Så skedde, såsom från statsrådsbanken påpekats, beträffande stämning. Det kunde ej ske i fjor beträffande fullföljd af talan, emedan man dervid mötte formella svårigheter, men lagutskottet var så försigtigt, att utskottet icke släppte frågan, utan i sitt betänkande omnämnde, att rättelse härutinnan borde ske i sammanhang dermed, att en kodifikation på detta område komme till stånd. Nu har lagutskottet, med samma uppfattning som den Riksdagen år 1899 godkänt, fortsatt härmed. Här är ett fall, i hvilket man utan olägenhet, utan förryckning på något håll, kan stadga enahanda bestämmelser för dessa quasi-brottmål som för de vanliga civilmålen. Under sådana förhållanden synes det mig vara riktigt att fullfölja den väg, som både lagutskottet och Riksdagen beträddt, genom att äfven i detta afseende likställa dessa faktiska tvistemål med andra tvistemål. Emellertid skall jag icke tillåta mig att yrka bifall till paragrafen, då ju densamma af det skäl, som herr Afzelius angifvit, bör återremitteras.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.*
(Forts.)

derunder yrkats, dels att 48 § af Kongl. Maj:ts förslag i ämnet skulle godkännas, dels ock, att paragrafen skulle visas åter till utskottet. Sedermera gjordes proposition på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag samt vidare propositioner i enlighet med nämnda båda yrkanden; och förklarades propositionen på paragrafens återförvisning vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af kapitlet.

Godkändes.

25 kap. 5, 7 och 8 §§.

Godkändes.

30 kap. 1 och 4 §§.

Godkändes.

31 kap.

1 §.

Godkändes.

2 §.

Herr Trygger: Herr grefve och talman, mine herrar! I denna 2 § af 31 kap. är en inskränkning gjord i Kongl. Maj:ts rätt att bevilja resning i fråga om ansvar för brott, så vida resningen sökes af annan än den tilltalade. Kongl. Maj:t skulle således icke vara berättigad att på åklagarens eller målsegarens begäran bevilja resning, så vida det vore fråga dels om vissa ringare brott, dels om »förräderi eller annat för rikets säkerhet menligt brott eller majestätsbrott eller brott mot riksstyrelse eller Riksdagen.» Såsom stöd för denna bestämmelse har man åberopat nu gällande stadgande i 17 kap. 32 § rättegångsbalken och velat göra gällande, att i stort sedt skulle detsamma, som är stadgadt här, hafva gällt hittills, att sålunda genom 17 kap. 32 § rättegångsbalken Kongl. Maj:t skulle hafva varit beröfvad rätten att i dessa fall bevilja resning. Detta är emellertid, så vidt jag kan förstå, en fullkomligt felaktig tolkning af den nu gällande bestämmelsen. 32 § i 17 kap. handlar visst icke om en inskränkning i Konungens rätt att bevilja resning, utan denna paragraf handlar om ett upphäfvande af rättskraften i vissa brottmål. I de brottmål, som äro här nämnda, skulle rättskraften fortfarande gälla, men med afseende å vissa andra brottmål skulle rättskraften icke gälla. I fråga om de brottmål, der rättskraften gälde, kom naturligtvis också 31 kap. att gälla, hvilket säger, under hvilka förhållanden dom må återbrytas, som vunnit laga kraft.

Här är således fråga om en verklig nyhet och icke om ett fast-

slående af hvad som förut har gällt. Det är också fråga om en inskränkning i en rätt, som alltid har stått Konungen öppen, nemligen att i alla mål, der fel verkligen förekommit, bevilja ett återbrytande.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Men denna omständighet, att den ifrågavarande bestämmelsen innebär en förändring i det bestående, är naturligtvis icke tillräckligt skäl för att vi icke skulle antaga densamma. Med afseende å de ringare brottmålen har jag icke heller något praktiskt skäl mot att för dylika fall utesluta resning på karendens begäran. Men jag kan icke förstå, huru det kan vara lämpligt t. ex. med afseende å förräderibrott. I fall, efter åtal af vederbörande åklagare, en person har blifvit i ett sådant mål frikänd i brist på bevisning, och utslaget vunnit laga kraft, men man sedan får reda på en förkrossande bevisning mot denna person — kunna herrarne finna något skäl, hvarför en dylik förrädare bör skyddas mot att domen återbrytes, när andra domar kunna återbrytas? Jag kan icke finna någon verklig anledning till en sådan bestämmelse. Och då, att döma af motiveeringen till Kongl. Maj:ts proposition, grunden till att man här intagit denna bestämmelse varit den, att man trott, att den redan fans i 17 kap. 32 §, men då, efter hvad jag sagt och äfven tror mig hafva visat, ett dylikt stadgande icke finnes i 17 kap. 32 §, så faller det skälet. Men kanske man har något annat skäl; kanske man anser det lämpligt, att mot den, som för de för staten farligaste brotten blifvit frikänd, åtalet aldrig skall kunna upptagas, sedan utslaget vunnit laga kraft. Han må lefva i landet, utgörande en ständig fara för staten, men saken får icke tagas upp. Deremot i fråga om en person, som t. ex. blifvit frikänd för mordbrand, skulle man deremot få taga upp saken. Jag kan icke finna något skäl för ett dylikt förhållande.

Jag ber äfven få erinra derom, att oss här i kammaren bör det särskildt intressera, att denna undantagsbestämmelse också skulle gälla med afseende å brott mot Riksdagen. Sålunda: det sker ett brott mot Riksdagen, åklagaren sköter sig så slarfvigt, att personen i fråga blir frikänd, och utslaget vinner laga kraft. Sedan får man emellertid fram en alldeles förkrossande bevisning, men då får man icke komma in till Kongl. Maj:t och begära resning i målet. Nej, förrädare, de som begå majestätsbrott eller brott mot Riksdagen — ha de lyckats att komma undan, så äro de genom det kongl. förslaget för beständigt befriade från hvarje ansvar.

Jag yrkar återremiss.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Herr grefve och talman! Tolkningen af 17 kap. 32 § rättegångsbalken, sammanhållen med bestämmelserna om resning i 31 kap., må kunna vara omtvistad; den tolkningen må kunna ske på ett annat sätt, än i det kongl. förslagets motivering förutsättes; så mycket står i alla händelser fast, att 17 kap. 32 § gör en väsentlig skilnad mellan statsförbrytelser, å ena sidan, och öfriga förbrytelser, å den andra, och att bestämmelserna i nämnda paragraf hvilat på den grundtanken, att det i det ena fallet är vida betänkligare än i det andra att lemna rum för

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

en verklig, supponerad eller misstänkt förföljelse emot en person, som friats genom laga kraft egande dom. Äfven om, som sagdt, frågan om hvad som är gällande rätt i detta afseende kan vara omtvistad, anser jag dock, att det kongl. förslaget är affattadt i den *anda*, som genomgår bestämmelsen i 17 kap. 32 §. Och de praktiska olägenheter och faror, som den föregående ärade talaren målade på väggen, torde icke vara af beskaffenhet att skrämma synnerligen många.

Herr Trygger: Hvad som verkligen är grundtanken i 17 kap. 32 § rättegångsbalken, kan man ju tvista om. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att enligt 1734 års lag gälde, att när en dom vunnit laga kraft, kunde saken icke upptagas på annat sätt än genom resning af Kongl. Maj:t. Denna rättsregel, som gälde både civila mål och brottmål, ville Gustaf den tredje upphäfva; han upphäfde den i vissa fall med afseende å de gröfre brottmålen. Han ville nemligen i fråga om dem, att man skulle kunna på ett enklare sätt upptaga saken än genom resning hos Konungen. Emellertid gjorde han dervid ett undantag för statsbrotten. Det skulle ju hafva sett bra illa ut, om Konungen hade upphäft rättskraften icke blott för grofva brott i allmänhet, utan äfven med afseende å statsbrotten. Beträffande de sistnämnda brotten kunde man väl begära, att det skulle erfordras resning, så att icke hvilken åklagare som helst skulle kunna i hofrätten upptaga saken. Jag kan således icke anse annat än att den tanke, som herr statsrådet velat göra gällande såsom liggande till grund för 17 kap. 32 §, icke finnes i denna paragraf.

Ett visst stöd för en dylik mening finnes emellertid på ett annat ställe. 17 kap. 32 § ändrades af Gustaf den tredje i sammanhang med åtskilliga andra ändringar i rättegångsbalken, och i ingressen till denna författning talar han mycket om frihet och huru den skall skyddas. Det finnes ock i denna förordning ett och annat, som afsåg andra lagrum och kunde anses syfta till frihetens skyddande; men i 17 kap. 32 § passade han på att få in någonting, som långt ifrån att skydda friheten gick i motsatt rigtning, nemligen möjligheten att upptaga en sak utan att utverka resning. Han gjorde dock undantag för bland annat statsbrotten, ty detta kräfde anständigheten. Men det var aldrig hans tanke — det torde man finna, om man läser författningen — att man i fråga om statsbrott icke skulle kunna bevilja resning i vanlig ordning.

Jag anser fortfarande, att, äfven om jag i fråga om följderna af en lagbestämmelse, sådan som den föreslagna, målat ganska tydligt, så har jag dock icke målat värre, än att det måste erkännas vara ganska betänkligt, om vi beröfvade Konungen denna rätt, hvilken Konungen dock har i Sveriges land haft sedan urminnes tider. Och jag får säga, att jag icke kan finna det tillbörligt, att, vid fall af förräderibrott, majestätsbrott, brott mot riksstyrelse eller Riksdagen, brottslingen skall komma i bättre ställning än andra grofva brottslingar.

Jag hemställer fortfarande om återremiss.

Herr Annerstedt: Herr grefve och talman, mine herrar! Det torde väl ändå finnas tillräckliga praktiska skäl, hvarför man kan undantaga förräderibrott, majestätsbrott och brott mot Riksdagen från de allmänna reglerna för resning. Dessa brott äro nemligen alla af den beskaffenhet, att den utredning, som der förekommer, sker under sådana kontroller och med sådana åklagare, att man bör kunna nöja sig med det resultat, hvartill man kommer vid den första ransakningen. Hvad särskildt det fall angår, som den föregående talaren fäste sig vid, nemligen att åklagaren i ett mål, som rörde Riksdagen, skulle sköta sig så illa, att han icke framskaffade erforderlig bevisning, torde väl ett dylikt antagande vara föga grundadt. Det är ju i sådant fall justitieombudsmannen, som skall sköta åklagarens åligganden; och man kan väl icke tro, att Riksdagen väljer sina justitieombudsmän så illa, att de icke hafva förmåga att riktigt utföra ifrågavarande mål. Om således faran för att utredningen första gången skall blifva mindre fullständig är ganska ringa, så är deremot — efter den erfarenhet man vunnit i andra länder och under äldre tider äfven i vårt eget land — den faran icke alldeles utesluten, att under vissa omständigheter ett parti kan hafva lust att å nyo bringa till undersökning brott, som redan äro afgjorda på grund af laga kraft vunnna utslag. Och det är, efter hvad mig synes, för Konungen alldeles icke någon fördel att nödgas afgöra yrkanden om upptagande å nyo af redan afgjorda politiska rättegångar.

På dessa skäl tror jag — det må nu förhålla sig med den nu gällande rätten huru som helst — att det icke kan vara skäl att afslå eller återremittera ifrågavarande paragraf, till hvilken jag sålunda ber att få yrka bifall.

Herr Hedenstierna: Herr grefve och talman! Mine herrar! Då jag begärde ordet, hade den siste talaren ännu ej yttrat sig. Jag inskränker mig därför nu till att, under återopande af hvad såväl han som herr statsrådet och chefen för kongl. justitiedepartementet anført, yrka bifall till lagutskottets här gjorda hemställan.

Herr Trygger: Blott några ord i anledning af den näst siste talarens anförande. Förräderibrotten äro visst icke alltid politiska brott; följaktligen, om man vill skydda endast de politiska förbrytarna, skall man använda ett annat uttryck och icke ordet förräderibrott.

Det är för öfrigt ej blott för det fallet, att en åklagare icke sköter sitt kall pligtenligt och den tilltalade i följd deraf frikännes, som detta stadgande är olämpligt, utan äfven för det fall, att man vid tiden för åtalet omöjligen kunnat få bevisning, men får den sedermera, efter det frikännande utslaget. Som herrarne veta, är det just i fråga om förräderibrott vanligt, att man får bevisning, när man minst anar det. Det kan således hända, att en rättegång om sådant brott börjas och den tilltalade frikännes i brist af bevis, men att man sedan får en alldeles klar bevisning. Skall då denne brottsling gå fri?

Jag vidhåller yrkandet på återremiss.

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att derunder yrkats, dels att nu föreliggande paragraf skulle godkännas, dels ock, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner lagutskottets förslag till lydelse af 31 kap. 2 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas förslaget åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—37;

Nej—66.

Öfriga delar af kapitlet.

Godkändes.

Slutstadgandena, ingressen och rubriken.

Godkändes.

Förslagen i mom. 2—5.

Godkändes.

Mom. 6.

Herr Trygger: Jag får verkligen be kammaren om ursäkt för att jag uppträder ännu en gång; men här finnes i 4 § en liten felaktighet, på hvilken jag ber att få fästa uppmärksamheten; samma felaktighet finnes i lagen uti dess nuvarande lydelse, men då nu paragrafen i öfrigt ändras, kan man ju samtidigt korrigera denna felaktighet. Det heter i 4 § här: »Är fråga om granskning af skriftlig handling eller besigtning af annat flyttbart föremål, låte rätten

*Lagförslag om
ändring i
vissa delar af
rättegångs-
balken
(Forts.)*

eller domaren tillsäga den, som innehar föremålet, att det vid rätten förete». Denna bestämmelse motsvarades i det ursprungliga förslaget till denna lag af en liknande bestämmelse i 2 §; men på grund af anmärkningar i högsta domstolen ändrades 2 §, så att det numera der heter icke »annat flyttbart föremål» utan »föremål, som lämpligen kan vid rätten förete». Men då man sålunda skref om 2 §, glömde man att samtidigt skriva om 4 §; och då derefter lagförslaget förelades Riksdagen till antagande, höll, såsom herrarne minnas, den dåvarande chefen för justitiedepartementet så starkt på förslaget för att den internationella konventionen skulle kunna ratificeras, att man knappt vågade göra några anmärkningar mot dess särskilda bestämmelser. Mindre felaktigheter fingo därför då passera. Men när nu paragrafen kommer tillbaka och skall ändras i samband med öfriga föreslagna lagändringar, är det väl skäl att äfven i detta afseende ändra lagrummet för att vinna öfverensstämmelse med 2 §. Jag tillåter mig därför yrka återremiss af den nu föredragna punkten.

Herr statsrådet Hammarskjöld: En återremiss i denna punkt kan naturligtvis ej göra någon skada, då så många andra punkter redan återremitterats; men jag tror icke, att man har fullgoda skäl att säga, att här föreligger ett förbiseende. Det är icke ovanligt att man, när i en lag första gången talas om ett visst begrepp, använder ett fylligare och noggrannare uttryck, men, när samma begrepp längre fram återkommer, anser sig kunna använda ett kortare uttryck och förutsätta, att läsaren skall förstå, att det fortfarande är fråga om samma sak. Så torde äfven här hafva varit fallet; på första stället har man talat om föremål, som lämpligen kan flyttas till rätten, men sedan har man nöjt sig med det kortare uttrycket »flyttbart föremål». Dermed menas helt säkert detsamma, och jag tror icke, att det vid tillämpningen kan uppstå några dubier derom, att »flyttbart föremål» betyder blott föremål, som lämpligen kan flyttas, och ej ett sådant, som endast med högst ovanliga mekaniska anordningar och dylikt kan flyttas. Jag tror således icke, att den ifrågasatta förändringen är synnerligen behöflig; men, som sagdt, jag tror ej heller, att en återremiss kan medföra någon skada.

Herr Trygger: Ja, nog fins det exempel på att man skriver lagar på det sättet, att man för att beteckna samma sak använder i en paragraf ett mera och i en annan ett mindre omfattande uttryck; men om detta är lämpligt, vill jag lemna derhän. Hade man öfverallt i denna lag använt uttrycket »flyttbart föremål», kunde det vara rimligt att säga, att dermed naturligtvis afsåges föremål, som lämpligen kunde flyttas; men då man på ett ställe talar om flyttbart föremål, som lämpligen kan flyttas, och på ett annat talar blott om »flyttbart föremål», måste den, som tillämpar lagen, väl tro, att lagstiftaren menar något med denna olikhet. Åtminstone är det min uppfattning, men kanske anses det rätt att skriva lagar på detta sätt, och då skall jag visst icke hålla på mitt yrkande.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att derunder endast yrkats, att den nu föredragna paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på densammes återförvisning, och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af de särskilda lagförslagen.

Ifrågasatt ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken.

Punkten b).

Herr Rudebeck: Herr grefve och talman! Mine herrar! Vid 1897 års riksdag yttrade jag mig i denna fråga, och min mening deri är således för Riksdagen känd; men jag kan ändock, och ehuru tiden är långt framskriden, icke underlåta att med några ord angifva skälen, hvarför jag reserverat mig mot utskottets här gjorda hemställan, ty jag anser denna fråga vara af synnerligt stor vikt och betydelse.

I 23 kap. 2 § rättegångsbalken heter det nu: »När dom å häradssting fällas skall, underrätte häradshöfding nämnden om saken, och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. Varder nämnd från häradshöfding skiljaktig; gälle den mening, som nämnden faller på, och svare den för dom sin. Äro ej alla i nämnden ense, stånde vid det, som häradshöfding rättvist pröfvar.» Genom den af lagutskottet nu föreslagna lagen skulle, om tre fjerdedelar af nämnden ena sig om en mening, den meningen blifva gällande mot domarens mening. Det kan helt visst sägas, att genom ett sådant stadgande den princip, på hvilken organisationen af våra landtdomstolar nu är byggd, helt och hållet rubbas. Nämnden skulle ej längre hafva en kollektiv röst, utan domstolen skulle på sätt och vis förändras från enmansdomstol till en kollegial domstol. Med allt erkännande — grundadt på en långvarig och angenäm verksamhet som landtdomare — af det sätt, hvarpå nämnden i allmänhet fyller sin ansvarsfulla uppgift, kan jag dock för min del ej anse det vara tillrådligt eller riktigt att vidtaga en sådan ändring af våra underdomstolar på landet, som skulle ske genom antagande af denna lag. Folkelementets representation i domstolen har sin stora betydelse, och den tillgodoses genom domstolens nuvarande sammansättning, och detta folkelement bör icke borttagas, det bör bibehållas och bevaras. Det blifver med landtdomstolarne något helt annat, än hvad det hittills varit, om nämnden, såsom föreslagits, får en annan rösträtt, ja, man kan säga dermed en annan uppgift, än den nu har. Grunden för bestämmelsen om det antal ledamöter inom nämnden, som skola vara ense, för att deras mening skall blifva gällande, blir ju alltid

mera eller mindre godtycklig; den ena gången anser man tre fjerdelar vara lämpligt, den andra hälften o. s. v. Man öfverger således den fasta grund, på hvilken man nu står och på hvilken institutionen hvilat.

Ifrågasatt ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken.
(Forts.)

Vill man verkligen förändra underdomstolarnes på landet organisation från att vara enmansdomstolar till kollegiala — det jag för min del icke vill tillråda — då må det emellertid icke ske på det sätt, att man åt ledamöter i domstolen, hvilka, med all aktning för deras personlighet och huru dugande i allmänna lifvet de än må vara, dock icke ega de förutsättningar, hvilka måste fordras, om man åt dem såsom domare gifver en pröfnings- och bestämmanderätt, för hvars utföring de icke äro kvalificerade.

Man har sagt, att denna utsträckning af nämndens befogenhet skulle vara påkallad af den nya lagen om bevisning inför rätta. Först och främst vill jag då erinra, att denna nya lag strängt taget icke inför något annat, än hvad under ganska många år redan funnits, ty i praktiken har den fria bevispröfningen ganska allmänt och med godt resultat tillämpats, oaktadt hittills saknats bestämmelse derom. Men långt ifrån att jag anser, att den nya lagen om bevisning skapar förhållanden, deraf man kan finna stöd för en förändring i syfte att gifva nämnden ökad befogenhet, anser jag tvärtom åtskilliga bestämmelser i den nya lagen vara af den beskaffenhet, att de utgöra skäl emot en utsträckning af nämndens befogenhet. Under dagens diskussion vid behandlingen af lagen om bevisning inför rätta eller rättare sagdt om ändring af 17 kap. rättegångsbalken påvisades flere särskilda bestämmelser, hvilka äro så affattade, att deras tillämpning kräfver mycken domareinsigt, och det synes mig allt skäl att särskildt taga hänsyn härtill vid bedömandet af frågan, om det verkligen är tillrådligt att förorda en utsträckning af nämndens befogenhet. Jag vill då särskildt framhålla 1 §, jemförd med 29 §. 1 § stadgar fullständigt fri bevispröfning, hvarefter emellertid i 29 § säges, att två sammanstående vittnen äro fullt bevis, om ej särskilda omständigheter förringa deras trovärdighet. Såsom under debatten framhölls, förefinnes mellan dessa stadganden en viss motsägelse. Vidare vill jag påpeka stadgandet i 4 §, om pröfningen af den verkan såsom bevis en parts erkännande må tilläggas, hvilket stadgande, såsom ock under diskussionen framhållits, är egnadt att föranleda svårighet vid tillämpningen. Jag återopar dessa bestämmelser som exempel, hvilka synas mig visa, att den nya lagen om bevisning inför rätta långt ifrån att enligt min mening påkalla en utsträckning af nämndens befogenhet tvärtom talar deremot. Det skulle enligt mitt förmenande för den skull vara ganska betänkligt att vidtaga en sådan anordning som den här af lagutskottet föreslagna, att gifva rättens illitterata ledamöter ökad inflytande vid en pröfning, som hos domaren kräfver med icke mindre nödvändighet hädanefter än hittills kvalifikationer, som dessa illitterata ledamöter icke kunna ega. Jag vidhåller den mening: vill man låta våra underdomstolar på landet öfvergå till kollegiala, skall detta dock icke ske på sådant sätt. Det ligger något vackert och till-

Ifrågasatt ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken.
(Forts.)

talande i den tanken, med hvilken våra underdomstolar å landet äro bildade, och det är en fullt riktig och hållbar grund för den bestämmelsen, att när nämnden är enig, då får dess mening ehuru stridande emot domarens från juridisk synpunkt bildade uppfattning gälla. Men rubbar man denna grund och går in på hvad lagutskottet här föreslagit, då är den goda principen öfvergifven, då blifva dessa domstolar helt annat än hvad de, obestriddigen till lycka och trygghet, hittills varit.

När jag förra gången yttrade mig i denna fråga, åberopade jag — och jag ber att derom få påminna kammaren — att då år 1896 i högsta domstolen behandlades ett förslag om utsträckning af nämndens befogenhet, blef detta förslag af högsta domstolens samtliga ledamöter afstyrkt af skäl, med hvilka det som jag tillåtit mig nu andraga för min mening öfverensstämmer. Under frågans behandling vid 1897 års riksdag yttrade sig här i kammaren en man, nu hädangången, hvars ord gälde mycket i denna kammare, nemligen justitierådet Hammarskjöld; och han hyste samma uppfattning, som jag nu uttalat. Han yttrade dervid bland annat följande ord, som jag tillåter mig återgifva: »Jag är fullt ense med dem, som icke vilja veta af en utsträckning af nämndens befogenhet eller ett borttagande af denna i mångt och mycket förträffliga nämnd och landt-domstolarnes förändrande till kollegiala domstolar. Jag tror icke, att det skulle vara till rättvisans och rättfärdighetens gagn att göra en sådan reform.»

I dessa ord instämmer jag, och med det mest aktningsfulla erkännande åt nämndemansinstitutionens uppbärare i det hela, tror jag icke, att det kan vara annat än högst menligt, om Riksdagen godkänner detta lagutskottets förslag; och ber jag därför att få yrka afslag å detsamma.

Herr Afzelius: Herr grefve och talman! Jag är i mycket väsentliga delar förekommen af den talare, som nyss lemnade denna plats. Jag tror, att den uppgifna anledningen till en reform af nämnden icke är för handen. Hvad är det man skulle söka trygga genom en utsträckt rösträtt för nämnden? Man skulle trygga sig mot den fria bevispröfningen, mot en allt för stor lättroghet vid denna pröfning. Men jag frågar: hvilken mena herrarne vara mera lättrogen, lekmannen eller domaren? Domarens yrke för helt naturligt med sig en viss skepsis i uppfattningen, och erfarenheten visar just detta; lekmannen tar för god en bevisning, vid hvilken domaren sätter frågetecken. Jag tror således icke den uppgifna anledningen vara lyckligt funnen. Snarare skulle då utsträckningen af rösträtten kunna medföra fara.

Vidare måste man komma i håg, att nämndens befogenhet sträcker sig icke blott till bevispröfningen, den går jemt upp lika långt som domarens egen i alla stycken. Det är därför klart, att om man vill omorganisera nämnden, får man börja på annat sätt, med att inskränka nämndens kompetens till vissa områden; antingen

skapa om den till en jury, eller ock, om man vill ombilda dess bitsittare till meddomsmän, begränsa domsrätten till vissa mindre saker.

Nämnden är för mig en utomordentligt dyrbar institution; det har alltid för mig inneburit en anledning till stolthet, då jag jemfört vår rättegångsordning med andra länders och kunnat säga, att i vår rättegång ha alltid lekmän suttit med; det är icke en plötslig vind, en politisk vind, som fört dem dit, deras plats der är lika gammal som vår ordnade rättegång. På en sådan institution skall man icke tumma i onödan. Nämnden sitter vid domarens sida som en vakt mot uppenbara missgrepp; stiger den upp som en man och säger: detta är *vår mening*», så blir det dervid. Men den är icke till för att ryckas med domaren om magten i alla stycken. Sådan den är, har den gjort ofantlig nytta och skall göra det fortfarande; dess makt är för dess uppgift tillräckligt stor.

Jag ber att få förena mig med den förre talaren i hans yrkande.

Herr Hasselrot: I likhet med de båda föregående ärade talarne är jag en varm vän af våra landtdomstolars organisation med en domare, biträdd af nämnden; och i likhet med dem sätter jag nämnden mycket högt. Men det går genom den moderna tiden en stark strömning mot denna domstolsorganisation; man hör allt oftare från inflytelserika håll uttalas önskvärdheten af att få ett annat förhandlingssätt vid våra domstolar under förutsättning af landtdomstolarnes omorganisation. Vi ha således efter all anledning att befara allvarsamma anfall mot denna af mig högt skattade domstolsform. Allt hvad då kan göras för att stärka denna organisation och göra densamma mera populär, bör därför göras. Jag tror emellertid icke, att detta förslag om ökande af nämndens befogenhet har direkt sammanhang med den här framlagda lagen om bevisning; jag skulle lika varmt tala för detta förslag, äfven om ingen ändring i afseende å stadgandena om bevisning vore i fråga.

Så vidt jag förstår, hafva de båda sista talarne i sin filippik mot ökningen af nämndens befogenhet slagit öfver. Alla de skäl, som af dem anförts mot att tre fjerdedelar af nämnden skulle få utgöra erforderlig pluralitet vid domstolens beslut, om nämndemännens egenskap af lekmän, deras lättledhet och svårigheten för dem att förstå vissa lagens stadganden — alla dessa skäl falla derpå, att de gälla lika bra om en pluralitet af 12 som af 9. Äro icke 9 i tillfälle att fylla sin uppgift, är det lika litet säkert, att 12 göra det bättre. Man håller på att nämnden skall ha en kollektiv röst och ingenting annat. Ja detta är mera ett talesätt, hvarmed man vill söka hålla tillbaka saken.

Är det så, att man ger nämndens 12 ledamöter, när de alla äro ense, samma rätt att bedöma alla frågor som domaren, ser jag ingen väsentlig olägenhet af att samma befogenhet lemnas 9 af dem. Jag har också likasom den förste talaren en mångårig erfarenhet af samarbete med nämnden; och jag är bestämdt öfvertygad om att den ökade befogenhet, man här vill gifva nämnden, dock ej kommer att medföra, att den, såsom en talare sade, skall ryckas med domaren.

Ifrågasatt ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken.
(Forts.)

Ifrågasatt ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken. (Forts.)

Nej, förhållandet mellan domaren och nämnden blir lika godt och förtroendefullt äfven efter den nya lagen, som det hittills varit; men man ger nämnden en annan ställning och dermed en annan kraft, än den nu har. Och detta element behöfver stärkas, ty förhållandena äro nu i vissa delar af landet sådana, att det under nuvarande omständigheter icke alltid har sig så lätt att rekrytera nämnden på sätt som fordom. Allt hvad som då kan göras för att stärka nämnden utan att på något sätt försvaga förtroendet till domstolen bör ock göras; och detta påstår jag bör vara fallet. Under sådana förhållanden anser jag, att det vore rätt och klokt af kammaren att gå med på den mening, som så allvarligt vidhålles af Andra Kammaren och som anger hvad de bredare lagren af vårt folk och de, som mest stå i beröring med landtdomstolarne, tänka och känna i detta fall. Man sätter der mera värde på denna ökade befogethet för nämnden, än denna kammare kanske tror; och deri ligger för mig ett ganska starkt skäl för att finna ändringen nyttig, nödig och lämplig.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr af Ekenstam: Då nästföregående talare såsom väsentligt skäl för genomförande af det förslag, som här föreligger, androg, att det skulle stärka nämnden i dess ställning mot nu förekommande anlopp, ber jag att från min synpunkt få göra en gensaga mot hans uttalande. Så vidt jag har mig bekant, äro de anlopp, den ärade talaren omnämnde, i allmänhet af den natur, att de åsyfta införande af jury vid våra domstolar, men detta torde icke vara det mål, hvartill denna kammare med afseende å reformer i rättegångsväsendet sträfvat. Detta är tvärtom något — derom torde vi kunna vara ense — som vi genom bibehållande af den ställning, vår nämnd redan nu eger, skola kunna mota. Ej heller lærer det vara riktigt att påstå, att nämndens ställning komme att stärkas genom den föreslagna ändringen, ty icke blir nämndens betydelse stärkt derigenom, att densamma i det ena eller andra fallet måhända råkar ut för misstag, derigenom att dess ledamöter personligen komma att drabbas af ansvarighet för hvad de kommit att döma. Det sades äfven af föregående talare, att det väl icke vore så farligt, om nio ledamöter af nämnden skulle vara de, som bestämde rättens beslut, men jag får dock erinra om att rätten är domför äfven med sju nämndemän, och att följaktligen äfven ett mindre antal här kan hafva afgörandet i sin hand. Med hvad jag nu sagt har icke varit min mening att i något afseende förringa det stora värde och den framstående betydelse, som nämnden har och som alla landtdomare af innersta hjerta erkänna, men jag tror, att nämndens vigt och värde långt ifrån att stärkas skulle på detta sätt förminskas, och dertill vill jag icke medverka. Skall någon förändring göras i afseende å underrätterna å landet, måste den ske på helt annat sätt, icke genom en lag, hvars enda påföljd är att helt och hållet förrycka den gamla, ursprungliga och genom goda traditioner åt häradsnämnden bevarade ställningen.

Jag yrkar afslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med derunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt och vidare på afslag derå, -samt förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hasselrot* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i punkten b) af sitt utlåtande n:o 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—20;

Nej—80.

Punkten c.)

Herr *Hasselrot*: Det förefaller temligen egendomligt, att kam-maren samtidigt med antagande af visst formulär för edgång aflåter en skrifvelse med begäran att få annat formulär för denna ed. Äfven om man vore angelägen att få annat dylikt formulär, tror jag således det vore mindre lämpligt att nu aflåta en sådan skrifvelse, som här föreslås. Jag ber att emot de anmärkningar, som äro gjorda i fråga om nu gällande ed, få framhålla, att denna formulering tillkommit efter försök i många rigtningar, att folket nu är vant dervid, och att densamma, så vidt jag förstår, fyller sitt ändamål. Gifvet är ju, att man kan hitta på andra formulär, som låta vackrare samt äro enklare, såsom t. ex. den af motionären föreslagna: »Jag svär, att jag skall vittna allt, hvad jag vet i denna sak vara sant, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar. Detta svär jag inför Gud den allvetande och allsmäktige.»

Ja, det är vackert och högtidligt, men säkert är icke, att det bättre lämpar sig för folkets uppfattning. Sjelf har jag erfarenheter, som visa att folket verkligen finner, att de ord, hvarmed vittnesmeningen nu afslutas, icke äro att förakta. Jag minnes särskildt, hurusom en person, hvilken redan uttalat vittneseden med undantag af slutmeningen, då han skulle säga dessa: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ», hejdade sig med orden: »nej det säger jag icke»,

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.*

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.
(Forts.)*

och någon fullbordad edgång blef ej heller af. Hade eden slutat på detta allmänna sätt, som här förordas, så hade denne person säkerligen fullgjort edgången och svurit falskt. Man bör enligt mitt förmenande icke onödigtvis ändra ett formulär till ed, som fyller sin plats så väl som den nu varande; ändring bör ej ske endast därför att man kan hitta på något vackrare eller därför att edsformuläret kan få en för vissa personer mer tillfredsställande form, ty hvad den ene tycker om, passar icke för den andre. På dessa skäl och jemväl på den grund, att, då vi i dag godkänt ett visst formulär, det icke kan vara lämpligt att samtidigt dermed aflåta skrifvelse med begäran om ett nytt, tillåter jag mig därför att yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Afzelius: Det är sannerligen icke för att utfinna någon vackrare ordalydelse af vittneseden, som herr Segerdahls motion framkommit, icke heller är det af dylika estetiska skäl, som jag ämnar yrka bifall till utskottets med anledning af motionen gjorda hemställan. Jag gör det på grund af tvenne för mig mycket gällande sakliga skäl.

Det första afser just slutmeningen, vid hvilken den af herr Hasselrot omnämnde personen stannade; jag undrar visserligen icke på att han så gjorde. Ty att säga detta: »så sant mig Gud hjälpe till lif och själ», innebär, såsom gemenligen antages — måhända är det antagandet origtigt, men äfven många sakförståndiga och högt upplysta män hålla det för riktigt — att jag pantsätter min själs salighet. »Så sant jag vill, att Gud skall hjälpa mig», detta sätter jag i pant för hvad jag säger. Sådant är enligt mitt förmenande ett sätt att umgås med dylika försäkringar, som icke är lämpligt. Att staten tvingar medborgaren till en dylik försäkring, är ej rätt, äfven om det skulle kunna visas, att den betydelse, man i allmänhet åt dessa ord gifver, icke behöfver eller bör deri inläggas. Staten bör icke utan yttersta nödtvång ålägga medborgaren att göra uttalanden, som för honom äro djupt förhatliga och svåra. Åtminstone borde det göras försök, om man icke kunde hos oss liksom i så många andra länder utfinna ett formulär, som icke använde ett dylikt uttryckssätt.

Detta är sålunda mitt första skäl: jag anser nu gällande edsformulär lida af denna svaghet. Det andra är det rent praktiska, att eden i sjelfva verket är för lång. En sak af stor vikt är ju att, när ed afläggas, man kan taga hvart vittne för sig och låta honom inför Gud lofva, att han skall vittna och säga sanning. Så tillgår det i andra länder, men hos oss är det ju ofta icke möjligt att låta hvar och en läsa upp det långa formuläret. Då många vittnen, stundom ända till 20, komma på en gång, får man se, huru de då stå der med fingrarna på bibeln eller på lagboken, i fall bibeln icke lemnar utrymme åt alla, och så höres det ett oredigt mummel och surrande. Domaren måste vara mycket påpasslig för att tillse, att hvar och en riktigt aflägger eden, sådan den förestafvats, ty lemnas något ute, är edens nimbus borta — åtminstone *kan* det

blifva följd. Jag anser det därför höra till de nödvändiga reformerna, att möjlighet beredes att låta hvarje vittne särskildt aflägga sin vittnesed; men denna möjlighet vinnes endast genom ett kortare formulär.

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.
(Forts.)*

Behovet af edsformulärets förbättrande är för öfrigt icke något nytt påhitt af herr Segerdahl. Både Riksdag och kyrkomöte hafva förut begärt denna reform; ett försök att genomföra den gjordes också 1885, då ett nytt edsformulär antogs af Andra Kammaren, men i denna föll på ett par röster. Jag medgifver gerna, att uppgiften är mycket svår, och sjelf skulle jag icke hafva sökt föra frågan fram, men då nu saken blifvit bragt å bane, och en fråga ställes till oss, om vi äro nöjda såsom det är stäldt i detta hänseende, kan jag för min del icke annat än svara nej. Vi böra än en gång försöka, om det icke är möjligt att finna något bättre; och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Jag ber att på grund af de utaf den siste ärade talaren anförda skäl få instämma i det yrkande, hvarmed han slöt. Jag har vid föregående tillfällen tillräckligt uttalat mig i denna fråga, för att icke behöfva trötta kammaren med att ännu en gång upprepa mina argument, och jag vill därför nu blott instämma i herr Afzelius' yrkande.

Herr Hedenstierna: Såsom gammal domare tror jag mig hafva någon erfarenhet i denna sak och väl känna, hvad vigt allmänheten tillägger just nu varande edsformulär. Tager man bort bekräftelseorden: »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ», så fruktar jag, att mången skall finna, att eden för honom icke är tillräckligt bindande. Det har händt mig mer än en gång, att, då den föreskrifna eden förestafvats, ett vittne, och just i det ögonblick då dessa bekräftelseord skolat uttalas, lyft ett litet grand på fingrarna från bibeln för att, såsom han tydligen förmenat, undgå det, som vittnet i denna ed ansett viktigt och bindande. Löftet att tala sanning har nemligen, då bekräftelseorden icke uttalats under det fingrarna legat på bibeln, ansetts för ingenting. Mer än en gång har jag då måst spänna ögonen i vittnet och nödgat honom att åter lägga ned fingrarna på bibeln och slutligen fullgöra edgången. Då sådant icke så sällan förekommer, tror jag det vara farligt att i lagen införa något, hvarigenom uppfattningen af edens vigt skulle slappas.

Allt för mycket är man i vår tid benägen till slapphet i dylika fall, och jag tror icke det vara skäl, att lagstifaren på något sätt befordrar denna slapphet, utan snarare tvärtom i detta hänseende bekräftar edens vigt och betydelse så starkt i hans förmåga står. För den hederlige kan ett löfte vara tillräckligt, men då ofta personer måste höras, hvilka sakna god vilja att tala sanning, äro kraftiga bekräftelseord nödvändiga. Jag tror således icke, att någon ändring af ifrågavarande bekräftelseord bör ske. Skulle eden anses böra förkortas, så vore det i fråga om ett eller annat af de

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.
(Forts.)*

föregående orden; men jag tror icke heller att något här af lämp-
ligen kan tagas bort.

Jag får således på det bestämdaste yrka bifall till den reserva-
tion, som jag jemte tvenne andra ledamöter i utskottet afgifvit,
hvilken reservation afser, att utskottets hemställan måtte afslås.

Herr Wieselgren: Jag ber att få göra en anmärkning med
anledning af hvad den siste ärade talaren yttrade. Han sade, att
han hade fått »spänna ögonen i» vederbörande vittnen för att för-
må dem att icke i det sista afgörande ögonblicket lyfta på fingrarna
och derigenom söka undanflykter, då de ju icke hade fingrarna på
bibeln, utan svuro i luften. Detta om något måste väl intyga nöd-
vändigheten af att förkorta eden; ty om det också vid landtdom-
stolar kan blifva möjligt för domaren att tillse, huru hvarje vittne
i detta fall tillvägagår, är det ju alldeles omöjligt vid stadsdom-
stolarna eller vid sådana tillfällen, då ett större antal vittnen skall
i något mål höras. Då de, såsom den andre ärade talaren skildrade,
inkallats i rätt stor mängd, är det omöjligt att låta hvarje vittne för
sig aflägga eden. Och dock är detta enligt min öfvertygelse det
allra viktigaste. Sker detta, försvinner ock den fara, som den siste
ärade talaren så skarpt betonade; ty då vittnet står ensamt vid
bibeln framför domaren, faller det vittnet icke in att försöka göra
sådana der små underslef, som under andra förhållanden så ytterst
lätt kunna göras. Jag tror således, att just hvad den siste ärade
talaren i detta afseende anförde bör utgöra ett skäl för bifall till
hvad lagutskottet här föreslagit.

Hvad beträffar sjelfva slutmeningen, vill jag icke i den frågan
nu uttala mig. Det är ju icke meningen, att vi i det afseendet nu
skola uttala någon bestämd åsigt. Vi behöfva icke nu bestämma
oss *för* eller *mot* denna del af vittnesedens nuvarande ordalydelse, men
vi borde kunna ena oss om att det icke duger att längre använda
det mångordiga formulär, som uppgjordes i tider, då allt högtidligt
skulle vara mångordigt. Vi hafva vuxit från det i allt annat. Hvar-
för skola vi då i detta fall stå kvar på den punkt, som var »tids-
enlig» för 150 år sedan, när vi i allt öfrigt gått framåt? I när-
varande stund är det af vikt, att vi ena oss om att edsformuläret
göres så kort, att det kan upprepas för hvarje vittne för sig, och
att vi således måste bryta med den hittills vanliga seden att låta
en hel svärm vittnen på en gång aflägga eden. Äfven jag känner
till sådana förhållanden, som den siste ärade talaren anförde, och
jag kan tillägga, att det är icke ovanligt, att vittnen, i stället för
att uttala de ord, som förestafvas dem af domaren, inskränka sig
till att stå och mumla. Det försvinner i ljudet af alla de andra
rösterna. Men hvad de mumlat är kanske raka motsatsen till hvad
domaren förestafvat. Derigenom hafva de ansett sig fritagna från
den påföljd, som vittnesedens slutord innefattar för sanningens för-
tigande eller frångående — en påföljd, hvarpå de anse sig hafva
ganska god reda och som de vilja undvika.

Jag vidhåller mitt föregående yrkande.

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.
(Forts.)*

Herr Billing: Såvidt jag kan förstå, talade den siste talaren om någonting annat än hvad strängt taget här föreligger. Han motiverade icke, såvidt jag förstod, egentligen, att man behöfver ett nytt edsformulär, utan vigten af att hvar och en, som aflägger eden, får aflägga den för sig och således icke samfäldt med andra. Detta, som han sade vara hufvudsaken, kan ju ske lika väl med det nuvarande formuläret som med ett eventuellt nytt. För min del vill jag gerna erkänna, att anmärkningar kunna göras mot edsformuläret, och att det möjligen kunde förändras så, att det finge, så att säga teoretiskt betraktadt, en bättre formulering än det nu har. Men af den diskussion, som nu här förts, har framgått, att alla äro derom ense, att det nuvarande edsformulärets förtjenst ligger uti att det så mycket som möjligt skärper allvaret af edens afläggande, och att en förändring i formuläret lätt skulle kunna medföra förslappning i detta hänseende. Derför att nu dessa tu ting — edsformuläret kan förbättras, men det nuvarande skärper allvaret i edgången — stå vägande mot hvarandra synes det mig också vara tydligt, såsom också framgår af diskussionen, att vi icke i denna stund böra besluta om en förändring i edsformuläret. Vi äro icke eniga tillräckligt i denna sak, såsom också framgår af utskottets yrkande, deri utskottet icke vågar uttala, att förändring bör ske, utan anholder, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, *hurvida* förändring må kunna ske. Det förefaller vara temligen tydligt, att, då man är så litet ense om hvad man önskar, man icke bör ingå till Kongl. Maj:t med en sådan skrifvelse.

Den mycket omtalade längden i det nuvarande edsformuläret är väl ändå icke så mycket att fästa sig vid, ty motionärens förslag, hvarigenom han vill förkorta edsformuläret, är ungefär lika långt. Det är i föreliggande tryck *en* rads skilnad mellan den nuvarande vittneseden och det af motionären föreslagna formuläret, och det kan väl icke inverka på möjligheten att låta hvart vittne för sig aflägga eden.

Jag kommer därför att i händelse af votering rösta för afslag.

Herr Afzelius: Den siste ärade talaren ansåg, att hvad talaren på göteborgsbänken och jag hade nämnt om behofvet att kunna höra hvart vittne på ed för sig icke stode i sammanhang med denna fråga. Jag ber om ursäkt, men jag håller före, att det står i mycket nära sammanhang dermed. Nödvändig förutsättning för att man skall kunna göra så är, att man får ett kort edsformulär. Det fins således ett rent praktiskt behof af förändring i edsformuläret, detta är villkoret för att kunna genomföra denna ordning, som just i afseende på upprätthållande af allvar och eftertanke vid edens afläggande är af yttersta vikt. Det behöfs, såsom en gammal domare här nyss yttrade, att domaren alltid noga kontrollerar det sätt, hvarpå vittnena aflägga eden. Således stå dessa saker i mycket nära sammanhang med hvarandra.

Den ärade talaren sade, att vi noga skola se till, att icke allvaret vid edens afläggande slappas, att vi icke gifva efter något af

*Ifrågasatt
ändring af
vittneseden
m. m.
(Forts.)*

hvad som är egnadt att skärpa tanken på hvad eden innebär. Nej, derom är jag fullkomligt ense med honom. Jag vill icke vara med om något formulär, som icke i detta fall motsvarar hvad som behöfves. Men finnes det verkligen icke *någon* annan möjlighet än denna bekräftelse »så sant mig Gud hjelpe till lif och själ», med den mening, som af många deri inlagts? Finnes det icke någon annan möjlighet, då — säger jag — är jag rädd, att man köper denna verkan väl dyrt. Jag är icke säker på att staten har rätt att bruka den uppfattning af orden — den missuppfattning, måhända — som lägges under dem.

Talaren på göteborgsbänken nämnde, att eden var 150 år gammal. Han kunde gerna hafva sagt, att den var öfver 200 år gammal; och jag hemställer till den ärade talaren midt öfver, om icke erfarenheten visat, att alla religiösa former i mån af utvecklingen varit i behof af att ändras, icke till kärnan, icke till innehållet, men att anpassas mera efter gällande uppfattning. Skulle man icke kunna tänka sig, att en religiös akt, sådan som eden är, nu efter mer än 200 år också skulle kunna behöfva någon större anpassning efter nutidens förhållanden?

Herr Trygger: Endast några ord. Hvad som sårar mig och många är, att det är en missuppfattning af edsformuläret, som gör, att den nuvarande vittneseden verkar starkare på parten än en ed mera i öfverensstämmelse med våra önskningar skulle verka. För min del vill jag icke använda ett sådant medel äfven för ett godt ändamål. Derfor instämmer jag i lagutskottets hemställan, att Kongl. Maj:t må taga under ompröfning, huruvida icke åt edsformuläret må kunna gifvas en sådan lydelse, att den edsplyktige utan missuppfattning kan i eden finna tillräcklig maning att hålla sig vid sanningen.

Herr Hasselrot: Endast ett par ord. Jag ber att först få konstatera, att det nu gällande formuläret för vittneseden daterar sig från år 1867, och att det således icke är några hundra år gammalt.

Vidare ber jag att mot den ärade talaren på stockholmsbänken få anföra, att det skäl, som han nämnde för edsformulärets ändring, så att det blefve kortare, nemligen att det skulle vara nyttigt att hvarje vittne för sig aflade eden, innan det finge afgifva sitt vittnesmål, det skälet, vågar jag påstå, är mycket svagt. Finner man det lämpligt och skäligt, att hvarje vittne för sig aflägger eden, möter det icke annan svårighet med det nuvarande edsformuläret, än att det drager ut knappt en half minut längre för hvarje vittne, men denna förkortning i tiden af en half minut för hvarje vittne är väl icke af den betydighet, att man därför behöfver skrifva om eden, och då det nuvarande edsformuläret på ett fullt tillfredsställande sätt verkar hvad det bör verka, synes det mig icke vara skäl att begära ändring i detsamma.

Jag tillåter mig fortfarande påpeka, att vi i dag hafva fastslagit det edsformulär, som för närvarande finnes, och att samma

dag som vi gjort detta skrifva och begära ett nytt, synes mig mindre lämpligt.

Herr Afzelius: Blott ett par ord till replik!

Det var mig visserligen icke obekant, att edsformuläret 1867 förändrades i så måtto, att man uteslöt en del oväsentliga ord — men själfva stommen står kvar. Det var icke någon nybildning, utan en amputation, som då skedde. Hvad som kvarstår har den ålder, jag angaf; slutorden en ännu vida högre.

Den ärade ordföranden i lagutskottet frågade: hvarför skulle man icke kunna, äfven med bibehållande af det nuvarande formuläret, höra vittnena hvar för sig? Ja, det är nog sant, det skulle man kunna göra. Lagberedningen föreslog också detta, med bibehållande af edsformuläret. Men hvad hände? Vid ärendets behandling i lagutskottet ströks denna föreskrift. Utskottet framhöll, hvilken tidsutdrägt det skulle vålla, och därför ansåg man sig af praktiska skäl nödsakad att afstå från att fordra det. Nu vill man åter hänvisa till den vägen. Jag skall icke upptaga kammarens tid längre. Frågan är, jag erkänner det, i viss mån en känslans, men den är också en rent praktisk fråga. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hedenstierna: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att den motion, som i denna fråga blifvit väckt, afser icke blott en förkortning af edsformuläret, utan äfven borttagande af bekräftelseorden: »så sant mig Gud hjälpe till lif och själ». Om man med anledning af denna motion på detta sätt skrifer till Kongl. Maj:t utan att i motiveringen yttra, att man vill bibehålla bekräftelseorden, gifver man på hand, att man godkänner deras borttagande, och då jag icke kan vara med härom, vidhåller jag fortfarande mitt afslagsyrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt och vidare på afslag derå, samt förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Wieselgren* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i punkten c) af sitt utlåtande n:o 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan;

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja —35.

Nej—45.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den vid sammanträdets början aflemnade kongl. propositionen.

Upplästes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 29, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 1 § 11:o tryckfrihetsförordningen.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 25, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 60 § konkurslagen;

n:o 26, i anledning af väckt motion om ändring af 15 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892; samt

n:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af vissa paragrafer i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan af herr talmannen medgaf kammaren, att anslag, som utfärdats till det nu pågående sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 3,49 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.